

**JANÁČKOVA AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ
V BRNĚ**

**Divadelní fakulta
Ateliér taneční pedagogiky
Taneční pedagogika**

**Rozvoj tanečnosti, hudebního a prostorového
cítění u dětí předškolního a mladšího školního
věku na ZUŠ formou hry**

Diplomová práce

**Autor práce: Pavlína Dědková
Vedoucí práce: Mgr. Jana Lepoldová
Oponent práce: Mgr. Ladislava Košíková**

Brno 2013

Bibliografický záznam

DĚDKOVÁ, Pavlína. *Rozvoj tanečnosti, hudebního a prostorového cítění u dětí předškolního a mladšího školního věku na ZUŠ formou hry [Development of dance, music and space feeling at preschool and younger school-aged children through game at ZUŠ]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, Ateliér taneční pedagogiky, rok. 2013 s. 91. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jana Lepoldová

Anotace

Diplomová práce "Rozvoj tanečnosti, hudebního a prostorového cítění u dětí předškolního a mladšího školního věku na ZUŠ formou hry" se zabývá dětským tanečním projevem a jeho vlivem na rozvoj osobnosti dítěte. Dále se zabývá hudebním a prostorovým vnímáním. Jsou v ní uvedeny příklady dětských tanečních her k příslušným věkovým kategoriím a příklady motivace dětí, která vede k přirozenému tanečnímu projevu. Rovněž popisuje využití hudebního doprovodu v hodinách tance, práci s rekvizitami, náčiním a výuku smyslu pro prostorové vnímání dítěte.

Annotation

Dissertation "Development of dance, music and space feeling at preschool and younger school-aged children through game at ZUŠ" is addressing children's dance demonstration and its influence on child's personality development. Furthermore it looks into music and space perception. It introduces examples of children's dance games for respective age categories and [it states] examples of incentives for children which encourages them to find [their] natural dance expression. It also describes the application of musical accompaniment for dance classes, the utilization of stage property, equipment and [it describes] teaching of the feeling for child's space perception.

Klíčová slova

Dítě, hra, tanec, hudba, rytmus, tělo, dolní končetiny, horní končetiny, prostor, náčiní, slovo, rozvoj, Základní umělecká škola, pedagog, psychika, motivace, osobnost, tvořivost.

Keywords

Child, game, dance, music, rhythm, body, lower limb, upper limb, space, equipment, word, development, Primary art school, teacher, psyche, incentive, personality, creativity.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Brně, dne 17. května 2013

Pavλίna Dědková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janě Lepoldové za ochotu a pomoc při zpracování práce a za odborné vedení. Rovněž za pomoc při výběru tématu k diplomové práci.

Obsah

PŘEDMLUVA	8
ÚVOD	9
1. OBECNÝ POHLED	10
1.1 HISTORIE	10
1.1.1 První písemné zmínky o dětském tanečním projevu	11
2. VLV HRY NA PSYCHIKU DÍTĚTE	13
2.1 MOTIVACE	13
2.1.1 Motivace dětí v tanečním oboru ZUŠ	15
2.1.2 Příklady motivace u tanečních her	15
2.2 OSOBNOST PEDAGOGA.....	17
3. VÝZNAM HUDEBNÍHO DOPROVODU	19
3.1 HRA NA TĚLO	20
3.1.1 Orffovy rytmické hudební nástroje	22
3.1.2 Využití slovních rytmů	23
3.2 IMPROVIZACE	24
4. CÍTĚNÍ PROSTORU	26
4.1 CÍTĚNÍ PARTNERA	29
4.2 VYUŽITÍ REKVIZIT A NÁČINÍ.....	30
4.2.1 Švihadla.....	31
4.2.2 Míče.....	33
4.2.3 Obruče.....	35
4.2.4 Šátky a šály.....	36
4.2.5 Tyče	38
4.2.6 Ostatní rekvizity.....	38
5. DĚTSKÝ TANEČNÍ FOLKLOR, DĚTSKÉ TANEČNÍ HRY	40
5.1 HRY SLOVESNÉ.....	40
5.1.1 Rozpočítadla ke hrám	40
5.1.2 Říkadla z přírody.....	41
5.1.3 Říkadla onomatopoická.....	42
5.1.4 Říkadla účelová.....	43
5.1.5 Posměšky a škádlivky	44
5.1.6 Hádky	45
5.1.7 Jazykolamy	45
5.1.8 Pranostiky.....	46
5.1.9 Říkadla výroční	47
5.2 HRY HUDEBNĚ PĚVECKÉ	52
5.2.1 Halekačky a pasácké popěvky	52
5.2.2 Dětské koledy.....	53
5.2.3 Popěvky spojené se zvykoslovím.....	55
5.2.4 Taneční popěvky k dětským hrám	56
5.3 DĚTSKÉ HRY	56
5.3.1 Hry pohybové	57
5.3.2 Hry klidné.....	59
5.3.3 Hry výtvarně tvořivé.....	59
5.3.4 Hry výroční a obřadní.....	59
5.3.5 Hry s náčiním	60
5.4 DĚTSKÝ TANEČNÍ PROJEV.....	61
5.4.1 S náznakem určitého děje.....	61
5.4.2 S mimickými a napodobivými gesty.....	62

5.4.3	<i>Chorovodové hry a tance</i>	63
6.	PŘÍKLADY HER	65
6.1	PŘÍKLADY HER U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	65
6.1.1	<i>Hodina zaměřená na hrátky s kočkami, koťaty a myškami</i>	65
6.1.2	<i>Hodina zaměřená na téma slunce i slunéčko sedmítečné</i>	67
6.1.3	<i>Hodina zaměřená na téma voda</i>	70
6.2	PŘÍKLADY HER U DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	72
6.2.1	<i>Na louce a u potoka</i>	72
6.2.1	<i>Královna koloběžka</i>	75
6.2.2	<i>Perníková chaloupka</i>	77
	ZÁVĚR	87
	POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	87
	SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	91

Předmluva

Obsahem diplomové práce je přiblížení práce pedagoga v tanečním oboru Základních uměleckých škol, je návodem a hlavně inspirací, jak postupovat při výuce, jak správně motivovat a vést děti k tanečnímu výkonu. Toto téma jsem si vybrala proto, že učím na Základní umělecké škole, kde je převážná většina dětí mladšího školního věku a práce s nimi je mi velmi blízká. Ráda tvořím a při výuce těchto žáků objevuji nové a nové poznatky.

Uvádím zde první školy, které měly ve svých učebních osnovách uvedeny hry s tanci a první autory knih zabývajících se tímto druhem výuky. Dále pak psychologickou stránkou, jak na dítě působit a jak ho správně motivovat. Zabývám se zde rovněž rytmem, hudební složkou pohybu a jejich výukou. Úlohou korepetitora a jeho komunikací a působením na žáky ve třídě. Také dětským tanečním folklorem a tvořivostí při výuce. Rovněž zde rozepisuji několik příkladů různých tanečních her jak se slovním spojením, tak beze slov, do hudby i do ticha, s náčiním i bez něj.

Tato diplomová práce může být inspirací jak pro zkušené pedagogy, tak i pro začínající učitele, kteří ještě nemají tolik praktických zkušeností s výukou dětí předškolního a mladšího školního věku. Tato výuka si žádá mnoho trpělivosti a tvořivé práce, rovněž stálého objevování a zdokonalování, které je velkým přínosem jak pro dítě, tak i pro pedagoga.

Úvod

Téma diplomové práce jsem si vybírala tak, aby souviselo s mojí profesí a aby bylo přínosem nejen pro mě, ale i pro další pedagogy na Základních uměleckých školách. Vzhledem k tomu, že učím v malém městečku v centru Jizerských hor, brzy mnoho starších žáků odchází do měst za studiem na střední školy. Z toho vyplývá, že věkový průměr na takto situovaných malých školách je spíše mladšího věkového rozmezí. Tudíž z převážné většiny školu navštěvují žáci předškolního a mladšího školního věku. Proto jsem se rozhodla zaměřit svojí práci právě na tuto věkovou skupinu, u které je nejpřirozenějším a neblížeším způsobem výuky právě hra.

S tímto je úzce spjata tvořivá práce pedagoga, který je pro dítě vzorem a který ho odborným způsobem vede ke kulturnímu a společenskému rozvoji. Dále bych uvedla, že tato diplomová práce by mohla být přínosem pro začínající pedagogy, kteří nemají mnoho zkušeností s výukou takto malých dětí a kteří stále hledají novou inspiraci pro svoji práci.

1. Obecný pohled

Dětský taneční projev je úzce spjat s lidovou kulturou dospělých, vytvořil si své formy, ale přebírá i formy dospělých. Pro dítě je hra přirozeným projevem a zároveň jediným prostředkem k výchově a učení. Děti si rády hrají, hra je pro ně důležitou činností a současně i aktivním odpočinkem. V základním uměleckém školství je pak jediným prostředkem ve výchově mladého tanečníka, hudebníka či výtvarně nebo dramaticky zaměřené osobnosti.

Taneční projev může být interpretován na danou hudbu, na samotný rytmus bez melodie nebo bez hudebního doprovodu, tzn. na různé říkanky, hádanky nebo pouze na slovní spojení či i do úplného ticha.

1.1 Historie

Dětské taneční hry vznikaly již v dobách dávných. Známe tři základní zdroje vzniku tohoto nejspontánnějšího pohybového projevu.

Prvním zdrojem je rodina, prostředí, ve kterém se dítě pohybuje v prvních okamžicích svého života. Všichni známe říkanky, které jsme slýchávali již od narození od našich rodičů, ti je získali od svých rodičů, ti zase od svých, a tak jsou předávány po několik generací. Jsou to například „*Vařila myšička kašičku, ...*“, „*Paci paci, pacičky...*“, „*Takhle jedou páni z lesa...*“ a další. Jsou to říkanky, které nám rodiče říkali již od útlého věku a které byly doprovázeny těmi nejjednoduššími pohyby, jako je tleskání, dupání a další jednoduché pohyby paží a dolních končetin. Nejprve jsou prováděny pomocí rodiče, později je dítě zvládá samo. Smyslem těchto základních říkanek je učení schopnosti komunikace, vyjadřování se a získávání základních pohybových dovedností.

Dalším zdrojem jsou děti samy. Děti rády tvoří, rády si vymýšlí, napodobují různé činnosti, zvířata a vše, co pozorují ve svém okolním prostředí, při pobytu v přírodě, v rodině nebo v kolektivu dalších dětí. A pokud jsou vhodně motivované, dokážou napodobit věci jim blízké, rovněž i vyjádřit své nálady, pocity a emoce. Mezi říkadla, která si děti tvoří samy patří také různá rozpočítávadla ke hrám a dětským honičkám, jako je např. „*En, ten, týnion, červený karfiol...*“.

Posledním zdrojem jsou lidové tance, hry, výroční obyčeje a obřady dospělých, které postupem času ztratily na svém významu a z lidového prostředí dospělých úplně vymizely. Poté se dostaly do prostředí dětí a zde zůstaly po staletí.

Mezi nimi můžeme uvést např. hru „Na Heličku“, „Čížečku, čížečku“, „Na konopky“ a další. Jsou to obřadní hry a tance, kterými si lid zajišťoval prosperitu, např. úrodu, počasí, plodnost.

Postupem času a technickým vývojem se okruh těchto známých her stále zužuje, proto je důležité vést děti k estetickému vnímání a vhodnou motivací v nich stále udržovat zájem o tento druh folkloru.

1.1.1 První písemné zmínky o dětském tanečním projevu

Uvádím zde několik prvních zmínek o dětském projevu a hrách se zpěvy, které byly dříve součástí osnov některých vznikajících institucí a kterými se zabývali naši i světoví učitelé. Již oni věděli, že spojení hry, slova a pohybu je důležité pro další vývoj dítěte a jeho zapojení se do dalšího života.

V době baroka poukazuje Jan Ámos Komenský ve své knize „Informatorium školy mateřské“ na důležitost spojení rytmu s pohybem. Podle Věry Mišurcové zde uvádí: „V Čechách také, pleskajíce dětem ručičkami, zpívají: „Cundy, cundy, cundičky, dal nám Pán Bůh nožičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly, cundy, cundy, cundičky“ a vidí se patrně, že se to dětem líbí, protože se jim to přátí má. V třetím a čtvrtém roku dobré by bylo, aby takových rytmů přiděláno bylo, kterýž by dětem chůvy jako ze hry přenášely nejen k chlácholení jich, ale také aby jim v paměti uváznuce, napotom se hodit mohly“. (citace: Mišurcová, Věra, Hry se zpěvem. Praha 1973, str.9)

Rovněž známý ruský a ukrajinský spisovatel a pedagog Anton Semjonovič Makarenko poukázal na nezbytnost využití hry ve výchově. Řekl: „Pomocí hry se děti učí fyzickému a psychickému úsilí, které je nezbytné k práci“. (citace: Mišurcová, Věra, Hry se zpěvem. Praha 1973, str.9)

První česká opatrovna v Praze Na Hrádku byla založena Janem Vlastimilem Svobodou. Ten se ve své činnosti zabýval hodně hrou a její interpretací nejen v místnosti, ale i na zahradě a ve volné přírodě. Poukazuje na výchovnou hodnotu českých lidových her a některé z nich jako první začal i zaznamenávat. Napsal vynikající dílo pod názvem „Školka, čili prvopočáteční praktické, názorné, všestranné vyučování malých dítek k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtnění srdce, s navedením ke čtení, počítání a rýsování pro učitele, pěstouny a rodiče“, ve kterém uvedl několik her, např. „Radovánky májové“.¹

¹ Mišurcová, Věra. Hry se zpěvem. Praha 1973

Dalším výchovným institutem u nás byla první mateřská škola, která byla založena jako Obecní škola mateřská u sv. Jakuba v Praze roku 1869. Do jejího vzdělávacího procesu byly zařazeny tehdejšími ministerstvem i hry se zpěvy. Toto nařízení znělo: *„Prostředky vychovávající ve škole mateřské jsou: zaměstnání, kterými se vzdělává napodobivost a tvořivost, hry tělesné se zpěvem i bez něho, nazírání na předměty a obrazy a hovory o nich, povídky a básničky, konečné i lehké práce zahravní. Všeliké vyučování ve způsobě školní naprosto se vylučuje“*. V pracovním plánu této mateřské školy byly hry se zpěvy popsány blíže, a to takto: *„Hrami at' se děti zaměstnávají dle návodu Svobodova a Fröblichova“*. (citace: Mišurcová, Věra: Hry se zpěvem, Praha 1973, str.9)

Friedrich Fröbel byl významný německý pedagog, který se zaměřoval především na předškolní výchovu. Byl zakladatelem „Ústavu pro pěstování snahy po činnosti u dětí a mládeže“, kde vyráběl různé didaktické pomůcky a hračky a o tři roky později otevřel v Blankenburgu školku. Velice si uvědomoval význam hry ve vývoji dítěte, nejen hry s hračkami, ale i her pohybových. Ty pak vydal ve své příručce, pod názvem „Mutter und Koselieder“. Je to soubor didaktických a pohybových her s hudebním doprovodem. Uvádí v ní sedm her pro matky s dětmi, kdy matky dělají se svými dětmi základní pohyby paží a dolních končetin, pak je zde uvedených čtyřicet devět her s doprovody pohybů pomocí básniček a písniček. Další knihou, která obsahuje několik tanečních her, např. „Na návštěvu“, „Na potůček“ nebo „Na květiny“ je „Bewegungsspiele“². Tato kniha obsahuje především didaktické hry, mnohé z nich byly přeloženy rovněž do češtiny. Fröbel měl mnoho svých nástupců, on sám byl velice ovlivněn švýcarským pedagogem Pestalozzim.

Byla to doba, kdy vznikalo mnoho tanečních her, kdy jejich využívání v mateřských školách zažívalo veliký rozvoj, vznikalo mnoho dalších knih od různých autorů, uvedu některé z nich, např. Klemeňa Hanušová, Bedřich Peška, Božena Studničková a další. Tyto hry byly však již umělé, nevycházely z lidového prostředí, tvořily se spíše pro podívanou dospělých, měly malou uměleckou hodnotu a nevyjadřovaly dětské cítění. Musely být nacvičovány zdlouhavě a s pedagogickým dozorem, nebyly již přirozeným projevem. Postupem času se dále vyvíjely a to v závislosti na době i aktuální politické situaci v zemi.³

² Bewegungsspiele - Pohybové hry

³ Mišurcová, Věra. Hry se zpěvem. Praha 1973

2. Vliv hry na psychiku dítěte

Dětský věk je období, kdy se podporuje zvědavost, tvoří se postoj k učení, rodí se vlastní osobnost a vztah k sobě i okolí.

V každém odvětví uměleckých oborů by měla být výuka formou hry nedílnou součástí vyučovacího procesu, především v době předškolního a mladšího školního věku. Děti pomocí hry získávají nenásilnou formou nové poznatky, vědomosti a dovednosti. Dětský taneční projev je spontánní, přirozený, projevuje se v něm smysl pro rytmus, prostorové, kolektivní a umělecké cítění. Můžeme v něm sledovat dovednosti interpretujícího, jeho aktivitu i povahové rysy. Pokud necháme dítě tvořit samo, můžeme pak pozorovat jeho nálady, dojmy z prostředí a různé stupně jeho vývoje.

2.1 Motivace

Motivace (z latiny: movere = hýbat, pohybovat) je proces, který usměrňuje naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle.⁴ Vyjadřuje přeneseně souhrn všech skutečností, které podporují, podněcují nebo naopak tlumí jedince k nějaké činnosti či nečinnosti. Zahrnuje vnější pobídky, cíle a vnitřní motivy. Vnější pobídkou rozumíme například to, co můžeme spatřit okem, jako je zboží ve výloze, nebo i to, co slyšíme, jako je povzbuzování obecenstva nebo trenéra k nějakému sportovnímu výkonu. Naším cílem je pak například dobře vypadat, vyhrát sportovní utkání nebo dokončit školu. Vnitřním motivem je to, co cítíme zevnitř těla, například pocit hladu, zájem o nějakou činnost, nebo také citové vztahy k lidem. Vnitřní motivy jsou navzájem propojeny s vnějšími pobídkami a cíly. Rozeznáváme tedy dva druhy motivace:

- 1) vnitřní motivaci
- 2) vnější motivaci

Vnitřní motivací rozumíme motivaci, která vychází z potřeb člověka. Z potřeb poznávat nové věci, z potřeb seberealizace a potřeb kulturních a společenských. Každý člověk má nějaké cíle a nějaké zájmy. Těchto cílů a zájmů se snaží dosáhnout, což je možné především vlastní motivací. Totéž platí o dětech. I ony mají své zájmy a vzory. U dítěte nejmladšího věku je bezesporu jeho největším

⁴ cs.wikipedia.org/wiki/Motivace

vzorem matka. Snaží se jí napodobit ve všem, co vidí a co ho zaujme. Postupem času a během poznávání nových věcí a lidí, kteří ho obklopují, se tento okruh zvětšuje. Potřeba poznávat nové a nové věci ho vede stále k dalším motivacím, které ovlivňují jeho život. Je to především poznávací potřeba, zvědavost, potřeba činnosti, uspokojení z toho, že se něčemu naučilo, uspokojení ze společenské činnosti a ze sociální komunikace.

Vnější motivací rozumíme působení okolního prostředí na činnost, kterou člověk provádí. Ovlivňuje ho tak například hrozba trestu za danou činnost nebo naopak možnost odměny. Totéž opět platí u dítěte. Motivace je zde přímo spjata s předmětem a činností, které se žák učí (odměna, pochvala, prestiž, trest, donucení). Hlavně při výchově je trest a odměna důležitým faktorem. Sama vnější motivace nestačí k dosažení dlouhodobých výsledků v učení. Různí žáci reagují odlišně na různé druhy pobídek.

U motivace rozlišujeme dvě stádia. Počáteční motivaci a hlubší trvalejší motivaci. Je velice důležitá ve vývoji osobnosti, pro překonání labilit, pocitu životní prázdnoty a nespokojenosti, i k příznivému rozvinutí osobních vztahů. Na druhé straně se ale někdy motivace k učení vyvíjí i nepříznivě, kdy zájem žáků o předmět klesá. Mohou to způsobit rušivé vlivy prostředí nebo nedostatky ve vyučování a výchově. Rušivě působí i přesytení, nadměrné zabývání se stejnou učební činností, jediným předmětem, opakované neúspěchy, nedostatky v osobních vztazích a emočním klimatu.

Motivace je ovlivněna několika činiteli. Je to například nová situace, která může žáka upoutat, nový předmět nebo nějaká činnost. Motivací může být uspokojení z dané činnosti, úspěch v ní, přičemž žák musí znát výsledek. Dalším činitelem může být souvislost nového předmětu se zájmem žáka a s životními perspektivami.

S motivací velice úzce souvisejí potřeby, což jsou závislosti jedince na určitém druhu životních podmínek. Člověk tyto podmínky vyhledává a prožívá je. Lidské potřeby máme například fyziologické, sexuální, potřeby jistoty, sociálního styku, výkonu, potřeby poznávací a estetické, potřeby k dosažení určitého cíle. Někdy se potřeby dělí do dvou skupin, jsou to biologické a společenské. Vedle potřeb se pro dosažení určitého cíle setkáváme ještě s jinými termíny, jako jsou zájmy a záliby, návyky, emoce, postoje či hodnoty.

2.1.1 Motivace dětí v tanečním oboru ZUŠ

Rovněž jako v každém odvětví školství, tak i v základním uměleckém školství je k podporování činnosti a dosažení maximálních výsledků důležitá vhodná motivace. Zde na dítě působí několik vlivů. Je to samotný učitel, rodina, ze které pochází, spolužáci v dané třídě a rovněž i spolužáci ze základní či mateřské školy, kteří o zájmové činnosti dítěte pravděpodobně vědí a se kterými je v každodenním kontaktu. Je zde rovněž důležitá spolupráce mezi učitelem, rodiči dítěte a danou skupinou dětí tanečního oboru, do které je žák zařazen. V tomto uměleckém odvětví se mísí pohyb s hudbou a estetickou složkou výchovy. Pro lepší motivaci je nutné, aby činnost, kterou zadává učitel, byla úměrná dané věkové kategorii, rovněž tak hudba a výběr choreografie k veřejnému vystoupení dítěte.

Při výuce v tanečním oboru uvedu několik motivačních činitelů. Velice důležitá je podpora rodiny, ze které dítě pochází, atmosféra v dané skupině, schopnost žákovy správné interpretace a komunikace s učitelem i ostatními spolužáky. Můžeme ho motivovat pochvalou za správné provedení zadání, ale i výtkou, kterou by měl chtít sám opravit, aby té pochvaly dosáhl. Motivace je rovněž přiblížení nějaké činnosti, kterou bude dítě tanečně vyjadřovat, přirovnáním něčemu z reálného prostředí, z prostředí, které je mu známé a blízké. Pokud existuje v rodině nebo jejím blízkém okolí člověk, který se tanci věnoval a dosáhl dobrých výsledků, je to pro žáka další dobrá motivace. Vhodným prostředkem je také navštívení nějakého tanečního představení, které bude samozřejmě úměrné věku diváka a kde si dítě může mezi interprety najít svůj vzor, cíl, kterého by jednou chtělo dosáhnout.

2.1.2 Příklady motivace u tanečních her

Pro děti předškolního a mladšího školního věku je vhodné zvolit témata tanečních her, která jim jsou srozumitelná a blízká, témata, se kterými se mohou setkat v prostředí, ve kterém vyrůstají. Vhodné je napodobení zvířat, ptáků, různých rostlin, počasí, každodenních činností či řemesel, které mohou znát jak z pohádek, tak z reálného prostředí. Pokud je daná choreografie spojená se zvyky z lidového prostředí či pranostikami, je vhodné si nejprve o těchto zvycích s dětmi povídat, přiblížit jim období a prostředí, ve kterém vznikaly. Jedná-li se o řemesla, je rovněž důležité vysvětlit, co dané řemeslo obnášelo, z jaké doby pochází a jestli je možné se s ním setkat i dnes a v jaké podobě. Pro lepší představivost je možné k názornému

vysvětlení použít obrazovou dokumentaci. Pokud se jedná o napodobení zvířat a ptáků, je dobré nejprve nechat děti improvizovat a tím u žáka vidět jeho schopnost pozorování a interpretace známého prostředí pomocí tanečního projevu.

Uvedeme si jednoduché zadání tanečního zpracování skladby, za podpory hudebního doprovodu. V tomto příkladě je vhodná klavírní korepetice, kdy korepetitor může upravovat hudební doprovod podle tématu, podle rychlosti vnímání a reakce dětí.

Rostlina:

Nejprve je vhodné si s dětmi povídat o tom, z čeho rostlina vyrůstá, co je potřeba k jejímu životu, jak se vyvíjí a kdy uvadá. Jaké druhy rostlin znají, zda se pěstují na zahrádce nebo rostou ve volné přírodě. Poté přistoupíme k samotnému provedení skladby.

Začneme semínkem, které se zasadí nebo volně rozseje po záhonu. Děti se rozestoupí volně po prostoru, zde provedou klek sed na paty, hluboký předklon těla, paže se skrčí podél těla. Poté se semínko musí zalít, aby nabylo svého objemu a naklíčilo. Děti se pomalu zvedají do vysokého kleku na jednom kolenu, paže spojí před tělem dlaněmi k sobě, trup je vzpřímený. Po vyklíčení začíná rostlinka růst, začínají se jí vyvíjet lístečky. Dítě se pomalu zvedá do stoje, paže pokračují pohybem vzhůru až do vzpažení. Pokud rostlinku dobře zaléváme a má dostatek sluníčka, začne nám kvést. Děti znázorňují rozpažením horních končetin do tvaru „V“ květ rostliny. Pokud sluníčko začne pálit příliš a my dostatečně nezaléváme, může nám zvadnout. Děti povolí paže a hlavu do úplného uvolnění, trup stále drží vzpřímeně, proto rostlinku rychle zalijeme, aby se mohla opět zvednout do plné krásy, všichni se opět zpevní a vyrovnají. Začne foukat vítr. Nejprve malý vánek, kdy se rostlinka mírně naklání do stran, pokud se vítr zvedne a změní se ve vichřici, děti se naklání do všech stran, ohýbají tělo a pohyb těla doprovází pohybem paží. Poté se opět vítr umoudří a vše se vrátí do původní polohy. Následuje podzim, rostlinka začne uvadat, opadávají jí lístečky a nakonec jí přikryje sněhová peřina. Děti sníží polohu paží a pomalu se za doprovodu třepetajících dlaní přesunou do libovolné polohy na zemi a jejich pohyb se úplně zastaví a uvolní celé své tělo.⁵

Výběr skladeb a témat by měl být adekvátní příslušné věkové kategorii a stupni jejich taneční vyspělosti. Mělo by se brát v úvahu, zda je to třída dívků, chlapecká

⁵ Dvořáková, Hana. Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte. Praha 2002

nebo smíšená. Rovněž je potřeba zaměřit se na roční období, které je v danou dobu aktuální a svátky s ním spojené.

V období adventu a zimy by témata měla být zaměřená na zimu, zimní radovánky, sníh, mráz, Vánoce. Hovoříme s dětmi o tom, co v zimě dělají, jak se těší na Vánoce, jestli vědí o zvycích, které k tomuto období patří.

Na jaře se naše tvorba určitě zaměří na probouzející se přírodu, na slunce, oteplování a Velikonoce, svátky jara, které k tomuto ročnímu období neodmyslitelně patří. K Velikonocům se váže mnoho folklorních tradic a s tím i spojených her, například „Vynášení smrti“ nebo „Královničky“.

Letní čas nám přináší oteplení, slunce, dožínky. Ty byly hlavní letní slavností pro celou ves. Na dobré sklizni totiž záviselo živobytí celé rodiny i vesnice. V tomto čase si lidé hodně zpívali cestou na pole i při práci. Můžeme sem zařadit i písničky o životě zvířat.

Podzim je určitě spojen s padajícím listím, končící sklizní, s postupným ochlazováním a nástupem zimy. Nejznámější je v tomto čase slavnost sv. Martina, kdy se hodovalo, slavilo posvícení, také den sv. Ondřeje, což byl nejdůležitější den na věštění a nastupující adventní čas.

2.2 Osobnost pedagoga

Pro rozvoj tanečnosti, hudebního a prostorového vnímání ve výchově předškolních a mladších školních dětí, je velice důležité odborné vedení pedagoga. Pedagog by měl být vzdělaný, měl by mít komunikační a organizační schopnosti, především by měl mít vztah k dětem, rozumět jim.

V tanečním oboru Základní umělecké školy je vedení dětí velice náročné. Učitel by měl být dobře připraven hlavně po stránce pohybové a to jak teoretické, tak i praktické. Musí mít rozvinuté estetické, psychologické, pedagogické i hudební cítění. Měl by být schopen směřovat děti správným směrem, být dobrým učitelem i vychovatelem. Umět předvést pohyb a zároveň zpívat, pomáhat dětem s rytmickou stránkou pohybu (buď vytleskáváním rytmu, nebo hrou na nějaký orffův rytmický hudební nástroj, např. bubínek, tamburínu, triangl apod.). Jelikož pedagog pracuje s živým materiálem, musí každému dítěti přizpůsobit vyučovací látku podle jeho věku, tělesných a duševních dispozic, což je nelehký úkol především proto, že vyučuje ve skupince různě nadaných žáků. Pedagog zde má vedoucí úlohu a to

i v době, kdy nechá děti samy tvořit. Poté se stává pozorovatelem, který musí umět všimnout si, vědomě slyšet, analyzovat a rozeznávat. Hodiny nesmí vést k jednotvárnosti, stereotypu, mají mít logiku a spád. Učitel musí ke své práci přistupovat tvořivě, měl by umět rychle reagovat na danou situaci, vhodně motivovat a slovně nevysvětlovat příliš dlouho, aby si udržel pozornost ve třídě. V průběhu vyučování by se měl věnovat všem žákům, ne pouze těm talentovaným, měl by umět chválit, hlavně když si dítě uvědomí svojí chybu a snaží se jí odstranit. A hlavně stále trpělivě odstraňovat nedostatky, být taktní, neurážet, být pro děti osobnost a vzor a mít jejich důvěru. Zkušený pedagog by měl umět vytknout chybu tak, aby to žáka nebolelo, aby nebyl příliš zahanben. Rovněž je dobré, aby se snažil udržovat dobré vzájemné vztahy ve skupině, aby si děti navzájem nic nezáviděly, pomáhaly si a byly k sobě kamarádké. Pedagog musí být pro žáka autoritou, rádcem, dobrým učitelem i vychovatelem, mít jeho plnou důvěru. Umět přistupovat k jednotlivým povahám dětí ve třídě. Měl by podporovat všechny složky pohybu, prostorové i hudební cítění žáků, využívat vhodných přirovnání podněcujících fantazii dítěte. Nedovolit zakořenit různým zlovykům, předvídat chyby a snažit se jim vyhnout. Vzhledem k tomu, že pracuje s živým materiálem, lidským tělem, je důležité, aby znal kostru těla, svaly a jejich práci a uměl o ně pečovat, aby nevhodným pohybem žákovi neublížil. Důležitý je rovněž vzhled pedagoga, měl by být dětem vzorem, chodit dobře a čistě oblečený, učesaný, děti nijak neurážet, neponižovat, ale vhodně je motivovat. Měl by mít přirozený takt, být dobrým pozorovatelem, všimnout si, mít vychovatelský postřeh, kterým na žáka působí. Měl by mluvit správně spisovně, nepoužívat žádných nevhodných slov ani přirovnání. V pohybovém a tanečním projevu podporovat lehkost pohybu, cítění rytmu a dynamiky. Velice důležitou složkou je vysoká kvalita hudebního doprovodu a dobrá spolupráce s korepétorem, spolu s ním je odpovědný za hudební vkus a hudební cítění žáka. Proto by měl být učitel vzdělaný i po stránce hudební, měl by se vyznat v notách, mít základní znalosti hudební nauky, hry na klavír, hudební cítění, mít všechny teoretické znalosti, důležité pro komunikaci mezi učitelem a korepétorem. Každé dítě by mělo z tanečních hodin odcházet s mnoha zážitky, s radostí z odvedené práce a radostí z tance a hudebního porozumění. Pokud má učitel dobré teoretické i praktické znalosti a zkušenosti, stává se pomocí vhodného přístupu práce hrou.

3. Význam hudebního doprovodu

Hudební doprovod je velice důležitou a nedílnou součástí taneční hodiny. Již při prvních zmínkách o tanci, při tancích obřadních a náboženských, se tanečníci pohybovali do rytmu různých bubínků a tehdejších primitivních nástrojů. Postupem času jak se vyvíjela hudba, vyvíjel se i tanec.

Tanec může být doprovázen různými typy hudebních nástrojů, např. klavír, bubny, elektronický klavír, ale i hudební nahrávkou. Hudební doprovod volíme podle toho, k jaké je věkové kategorii a o jaký taneční styl se jedná. U malých dětí, které se teprve s rytmem a pohybem seznamují, je nejvhodnější klavírní doprovod za spolupráce pedagoga s korepeditorem. U korepeditora je důležitá absolutní souhra s vyučujícím pedagogem a naopak, oba by si měli navzájem rozumět, neměli by se nijak urážet a dělat si naschvály. Nesmí být mezi nimi žádné napětí. Velmi vhodné je, pokud se před vyučováním navzájem předem domluví o složení vyučovací hodiny. U dětí starších lze použít hudební nahrávku. Ta je vhodná především u moderního tance a u choreografií, určených k vystoupení. U klasického tance a lidového tance je však při vyučovací hodině stále vhodný klavírní doprovod.

Především ve výuce předškolního a mladšího školního věku je přítomnost korepeditora velice důležitá. Děti se nejprve učí cítit rytmus, rozeznat předehtu, mezihru a dohtu, počítat doby a poznat začátek i konec hudební fráze. Velice důležité je rozeznání první doby taktu a počet dob v jednom taktu. Zde je úloha korepeditora opravdu důležitá, oproti hudební nahrávce může skladbu zpomalit, zrychlit, může zdůraznit první dobu, začátek a konec hudební fráze. Rovněž je dobré, aby s dětmi komunikoval, ony byly na něj zvyklé a braly ho také jako autoritu. Výhodou oproti hudební nahrávce je, že dodržuje pravidelné frázování a počet dob, potřebné k zadání taneční etudy. Rovněž může několikrát zopakovat danou část skladby k procvičení a kdykoliv zastavit a zase začít od určitého taktu. Tím se oproti nahrávce vyhneme zdlouhavému hledání potřebné části skladby a s tím souvisejícím ztrácením pozornosti dětí. Hudební doprovod by měl mít též správnou dynamiku, vhodně použitou pro dané ztvárnění tématu. Kvalita práce korepeditora může ovlivnit dítě jako takové i jeho taneční výkon. Dobrý korepeditore musí cítit pohyb, sledovat dění v hodině, musí být soustředěný a pedagogovi vždy k dispozici. Měl by být hudebně vzdělán a mít cit pro pohyb a tanec. Kvalitní hudební doprovod nám u dětí rozvíjí tanečnost, rytmické cítění, hudební cit, estetiku pohybu. Pomáhá jim pochopit

pohyb a dobře ho provést. Hudební doprovod musí být jasný, přesný, u mladších žáků používáme pravidelné taktové členění. Také je u nich k pochopení pohybu vhodné využít především různých tanečně pohybových her. Ty mohou být buď se slovy, nebo beze slov. U těch beze slov je nutné, aby se dítě ve skladbě vyznalo, aby pochopilo, na jakou část má dělat zadaný pohyb. Korepetitor musí naopak vědět, na jaký pohyb má co zahrát, např. že na poskoky hraje „staccato“, na jemný pohyb naopak „legato“, pokud má hrát smutně, že bude hrát v pomalejším tempu a v mollové stupnici a pokud má hrát tak, aby dítě tančilo vesele, bude hrát rychleji a v durové stupnici. Musí zvolit správnou dynamiku, rytmus a charakter doprovodu. Při využití dětských tanečních her se slovy, může korepetitor doplnit vhodnou skladbou text různých říkaček a slovních spojení, nebo se pracuje s již danými lidovými i uměle vytvořenými písničkami. Stále však platí zásada, že korepetice v jeho podání nesmí být monotónní, ale naopak, musí podmiňovat a podpořit pohybový projev tanečníka.

Pokud je korepetitor kvalitní a dobře se s ním pracuje, má to rovněž velký vliv na celkový rozvoj pohybových vlastností tanečníka. Hodina je pestřejší, více děti zaujme, motivuje je k co nejlepšímu výkonu, rychleji uběhne. Naopak, pokud korepetitor nehraje podle potřeb pedagoga, je nepozorný, nesoustředěný, plete si dvoudobý a třídobý takt, nehraje předehru ve stejném tempu jako skladbu, nedívá se na děti, volí nevhodné tempo, dynamiku či charakter skladby, nedodrжуje frázování a rytmičtí, jeho hra je monotónní, používá stále stejné skladby, musí se stále kvůli němu přerušovat výkon žáků, je pro pedagoga spíše zátěží než pomocí. Rovněž to má vliv na výkon dětí, jsou méně pozorné, ztrácí zájem, jsou unavenější, pociťují zmatek, nejistotu, jsou dezorientované.

3.1 Hra na tělo

K pochopení hudebního tempa a rytmické složky pohybu je vhodné využití různých rekvizit, slovních spojení či drobných hudebních nástrojů. Ke správnému provedení pohybu v taneční výuce je nezbytně nutné dítě naučit hudbu nejen poslouchat, ale i vnímat a rovněž si uvědomit její rytmickou složku. Nejprve tempo a rytmus, ve kterém se má dítě pohybovat, udává pedagog a dítě se orientuje podle jeho nápovědy. Později se rytmus učí pochopit a vyjádřit pomocí různých zvuků a to buď pomocí úderů míčů, holí a jiných rekvizit například o zem, pomocí hry

na drobné hudební nástroje nebo pomocí jednoduchých slovních spojení. Tou nejjednodušší a dětem nejbližší rekvizitou je jejich vlastní tělo. Hrou na tělo rozumíme zvuky, které vydáváme úderem horních a dolních končetin o jiné části těla nebo o nějaký předmět, např. stěnu, podlahu apod. Nejčastější je používání horních končetin. Zvuky vydávané pažemi si můžeme rozdělit na tlesky, plesky a lusky.

Tlesky máme buď dlaněmi o sebe s lokty před tělem, vedle těla nebo v různých polohách, např. nad hlavou, za tělem, po straně vpravo, vlevo, s vedením paží do různých směrů, i do země. Dále můžeme tlesky provádět hřbety dlaní o sebe, jednou dlaní a druhou hřbetem nebo tzv. činelový tlesk, kdy se nám jedna dlaň pohybuje směrem dolů a druhá směrem nahoru a cestou o sebe udeří. Tlesky provádíme nejprve na místě v různých polohách, později s pohybem z místa, například chůzí, poskoky, výskoky apod.

Plesky jsou úderem uvolněných, lehkých dlaní o některou část těla, většinou o nohu – stehno, lýtko, holeň, patu, ale i o hýždě nebo například rameno. Pleskání můžeme provádět v různých polohách na místě i s pohybem z místa. Na místě především ve stoji, v sedu na patách, v sedu snožmo, v sedu zkřížmo, v podřepu snožmo, ve výpadu a to buď jednou horní končetinou, střídavě levou a pravou horní končetinou, oběma současně a to i se zkříženými pažemi. V pohybu z místa pak kombinujeme s chůzí, během, pochodem či poskokem.

Tlesky a plesky mohou být prováděny v různé dynamice (síle úderu) a v různých délkách odtážení paží od těla nebo od sebe. Záleží na zadání skladby, v jaké je dynamice, zda je v „pianu“, „mezzoforte“ či „forte“ a jakou délku noty tleskáme, zda tleskáme hodnoty půlové, čtvrté či osminové apod.

Luskání prsty je vhodné pro starší žáky, pro ty mladší je ještě náročné. Zvuk je vydáván prsty, které sklouznou po palci do dlaně. Tento pohyb je prováděn silou a musí být tak intenzivní, aby se ozval zvuk. Luskání je možné použít i do choreografií, především v moderním tanci, v jazzovém tanci, ale také v charakterním tanci, např. Španělsko..

Dalšími částmi těla, kterými provádíme hru na tělo, jsou dolní končetiny. Zvuk vydáváme především úderem o zem. Rozeznáváme dupy, sdupy a podupy.

Dupy jsou úderem jedné dolní končetiny o zem. Převážně se dupy provádějí celým chodidlem, ale mohou se provádět i pouze špičkou nebo pouze patou o zem. Jsou silnější a s větší dynamikou než podupy.

Sdupy se provádějí oběma dolními končetinami o zem současně. Mohou se provádět z výskoku nebo také z nadlehčení a to přisunutím dolních končetin k sobě a ukončením do podřepu. Provedení může být opět celým chodidlem, patou, špičkou nebo polochodidlem.

Podupy se provádějí pravou a levou dolní končetinou střídavě, jsou slabší než dupy a jejich provedení je stejné jako u předchozích příkladů. Můžeme je dělat na místě i s pohybem z místa.

V tanečním projevu zvýrazňují dupy, sdupy a podupy základní rytmickou osnovu, ukončují fráze, ilustrují text a umocňují jeho význam. Kombinováním dupů, lusků a tlesků docílíme různých zvukově doprovázených rytmů, které obecně nazýváme hrou na tělo.

Při rozeznávání rytmu můžeme jako pomůcku použít rovněž údery například míče o zem, o stěnu, hod k jinému kamarádovi nebo i využít dalších předmětů.

3.1.1 Orffovy rytmické hudební nástroje

Pro správné pochopení rytmu si můžeme přidat rovněž různé zvuky drobných hudebních nástrojů Orffova hudebního instrumentáře. Mezi tyto rytmické nástroje patří například ozvučná dřívka, triangly, prstové činely, tamburíny, rolničky a další. Dětem je ve třídě rozdáme a nejprve je s nimi seznámíme, pojmenujeme je a ukážeme, jak je správně používat, aby se ozval potřebný zvuk. Poté je učíme hrát každou dobu taktu, použijeme k tomu vhodné nástroje, které mají krátkou zvukovou ozvu. Další možností je hraní jen jedné předem určené doby taktu, zde již můžeme použít nástroj libovolný. Po zvládnutí žáky rozdělíme do několika skupin, podle počtu dob v daném taktu, tj. ve 2/4 T dvě skupiny, ve 3/4 T tři a ve 4/4 T čtyři skupiny dětí, ale nemusí to být pravidlem. Jiné takty u malých dětí nejsou vhodné. Každá skupina pak může hrát buď jednu dobu, nebo se mohou střídát, např. ve 4/4 taktu můžeme vytvořit pouze dvě skupiny dětí, jedna vyťukává ozvučnými dřívky první a třetí dobu taktu, ta druhá zase např. činely druhou a čtvrtou dobu taktu. Nebo máme-li takt 3/4, je možné vytvořit dvě skupiny dětí, ta první hraje na triangel první dobu taktu a druhá skupinka ozvučnými dřívky vyťukává druhou a třetí dobu. Tímto je kromě rytmické složky hudebního doprovodu učíme rovněž rozeznávání dvou, tří a čtyřdobého taktu. Vše je prováděno za doprovodu vhodné korepetice, nejprve na známé a dětem blízké lidové písničky, poté na hudbu složitější. Je mnoho

možností a variant a je pouze na učiteli, aby vybral vhodné používání těchto drobných hudebních nástrojů.

3.1.2 Využití slovních rytmů

K výuce hudební rytmiky využíváme různých jednoduchých slovních spojení, která jsou vhodná především k vysvětlení délky taktů při zachování pravidelného rytmu. Pokud slova i slovní spojení správně rytmizujeme, můžeme docílit správného rytmického cítění. Nejprve dětem vysvětlíme, co to je slabika, pokud máme ve třídě děti navštěvující základní školu, vysvětlování odpadá. Spolu s nimi pak hledáme slova dvojslabičná, tříslabičná a čtyřslabičná. Jiná u takto starých dětí nejsou vhodná. Dětem předškolním necháme slova vytleskat, aby si v rytmizaci pomohly. Poté slovní rytmy spojíme s hrou na tělo. Ze začátku používáme pouze slova s hodnotami not čtvrt'ových ve 2/4 taktu, které vytleskáváme, vydupáváme a různě kombinujeme. U tohoto dvoudobého rytmu můžeme vytleskávat obě doby, pouze první, pouze druhou nebo jeden žák první a druhý žák druhou dobu. Poté kombinujeme tlesky, plesky, dupy a podupy, dle pedagoga, který cvičení zadává. Dále se přidává pohyb z místa. Děti mohou být rozděleny do dvou skupin, kdy jedna stojí na místě a vytleskává první dobu a druhá skupina se pohybuje chůzí po sále, na každou dobu vždy případně jeden krok. Nebo jedna skupina provede na první dobu těžký dup ve výpadu a zároveň tlesk oběma dlaněmi a druhá skupinka na druhou dobu výskok snožmo. Variací je mnoho, záleží na fantazii vyučujícího.

Poté přistoupíme k nácvičku třídobého a čtyřdobého rytmu. Cvičení jsou podobná. Nejprve provádíme hru na tělo, na místě v různých polohách, poté přistoupíme k pohybu z místa. Můžeme vytvořit různý počet skupin žáků, dvě, tři či čtyři, podle zadání. Rovněž děti můžeme seřadit do různých uskupení, například řady, kruhu nebo je libovolně rozmístit po tanečním sále. U třídobého rytmu uvedu příklad: Děti vytvoří tři skupinky, jedna na první těžkou dobu provede výskok s tleskem paží, druhá na druhou dobu provede tlesk ve stoji na místě a třetí tleskne na dobu třetí, nebo můžeme vytvořit skupinky dvě, kdy jedna vytvoří kruh a druhá stojí uprostřed něj, žáci stojící uprostřed kruhu provedou dup na první těžkou dobu a druhá skupina se pohybuje na druhou a třetí dobu dvěma kroky chůzí ve výpadu po kruhu.

Stejná cvičení v různých obměnách používáme i při procvičování taktu čtyřdobého. Využíváme při tom všech vhodných postojů na místě, pohybů z místa, různých drah a všech možností hry na tělo, vždy však v závislosti na věku a pohybových schopnostech žáků ve třídě.

Po zvládnutí jednoduchých rytmů slova spojujeme, tím vznikají slovní spojení, která nejprve zanecháme ve stejně dlouhých rytmických hodnotách, poté přistoupíme k vysvětlení jiných hodnot, než jsou čtvrté a opět vše probereme na příkladech. Delší slabiky mohou být v půlových notových hodnotách, kratší ve čtvrtých či osminových. Poté rytmické hodnoty různě kombinujeme, můžeme například střídat hodnoty čtvrté a osminové, nebo půlové a čtvrté. Ve třídě vytvoříme dvě skupinky, jedna vytleskává hodnoty půlové, druhá čtvrté, tzn. na jedno tlesknutí první skupiny, případnou dva tlesky skupiny druhé. Na první dobu se musí vždy obě skupiny sejít do naprostého souladu. Takto pokračujeme i v jiných kombinacích a opět využíváme všech dostupných možností.

Jednotlivé slovní rytmy a slovní spojení poté procvičujeme za hudebního doprovodu a rovněž je zařazujeme do připravovaných choreografií při vystupování dětí pro veřejnost.

3.2 Improvizace

K formování osobnosti tanečníka je důležité podporovat jeho tvořivost, fantazii, tanečnost a taneční vyjadřování. Dítě musí být schopno nejenom reagovat na pokyny pedagoga a jejich přesné provedení, ale musí být schopné samostatného tanečního projevu. Nejprve musíme u žáků navodit situaci toho, co by měly vyjádřit a probudit v nich fantazii. U dětí mladších si pomůžeme nějakou říkankou, písničkou nebo pohádkou, kterou je naučíme nebo kterou již dobře znají. Zprvu je musíme korigovat a usměrňovat, pomáhat jim uváděním příkladů provedení, pomoci jim ztratit ostych a navodit vhodnou situaci k samostatné práci. Později se zmenšuje náš zásah do provedení a jednoduché písničky a říkanky střídají složitější témata. Vhodné jsou roční období, činnosti, řemesla. Důležitý je hudební doprovod, který může být opět formou písničky či dané hudební skladby, efektivnější je však doprovod korepetitora, který může hudbu přizpůsobit danému tématu, ale pouze pokud je schopen hudební improvizace. U dětí starších zadáváme náročnější témata, například nálady, vlastnosti, momentální stavy. Nejprve v pózách statických, později

s pohybem po prostoru. U ještě starších zadáváme pouze hudební předlohu, na kterou musí žáci umět vhodně reagovat.

S improvizací je dobré začínat již u malých dětí, které ještě nemají ostych, formou hry se s nimi dobře komunikuje, rády se předvádějí a rády si vymýšlejí. Vhodné je používat v daných improvizčních hrách různá gesta paží a práce s rekvizitami, které známe z lidových tanců. Improvizovat můžeme na místě nebo v pohybu po prostoru. Na místě tak můžeme znázornit různé rostliny, jejich růst a sklizeň, některá řemesla a v pohybu po prostoru pak etudy ze života zvířat a lidí. S přibývajícím věkem se ostych dětí zvětšuje a spolupráce s nimi zhoršuje. Je proto nutné, aby si děti na samostatný projev zvykly již od malička a později s ním neměly problémy.

Pomocí improvizovaného samostatného projevu může pedagog sledovat taneční vyspělost žáka, jeho cit pro hudbu, rytmus, schopnost projevu, momentální náladu a stav.

4. Cítění prostoru

Cítění prostoru a vzájemné vztahy ve třídě musíme rozvíjet již od prvních hodin, od prvních setkání s budoucími tanečníky a tanečnicemi. Je důležité, aby při pohybu v prostoru uměly děti využít celého tanečního sálu, aby nezůstávaly na jednom místě, aby se navzájem uměly respektovat, uměly předpovídat dráhu pohybu partnera a dobře pochopily a vytvořily různá uspořádání půdorysného prostoru, jako je kruh, řada, zástup apod. U dětí předškolních a dětí mladšího školního věku tato výuka probíhá formou hry a pomocí vhodné motivace žáků ve třídě. Tímto u nich rozvíjíme představivost, pohybovou a prostorovou paměť, vztah k prostoru a k sobě navzájem.

Volné rozmístění v prostoru je první, s čím nové žáky seznámíme. Nejprve je musíme správně rozestavit. Motivací může být, že rozsejeme zrníčka na záhon, nebo že se nám rozsypal náhrdelník s korálky. Děti se rozmístí tak, aby využily rovnoměrně celého prostoru. Pokud jsou děti stále blízko sebe, ukážeme na danou skupinku a řekneme, že se nějaké korálky ještě stále kutálejí a zastaví se až na místě, kde je volno, kde nejsou jiné. Děti se poté mohou v prostoru pohybovat a to různými kroky, přičemž nesmí do sebe narazit. Nejprve volíme základní chůzi, pochod, běh, poskok. Dále kroky různě kombinujeme a kombinace prokládáme hrou na tělo.

Poté učíme děti pohybovat se v různých půdorysných drahách např. rovná dráha, vlnovka, kruh, osmička, lomená dráha a diagonála, později je necháme nakreslit například kytičku, srdíčko, nebo jiné jednoduché kresby, které jsou úměrné věku žáků ve skupince.

Při výuce rovné dráhy rozestavíme děti po prostoru, můžeme jim dát jiná jména, např. jména květin, tím zároveň procvičujeme jejich paměť, bystrost a pohotovost. Poté sdělíme názvy květin, které si vymění svá místa a to nejkratší cestou. Tím docílíme pohybu po rovné dráze.

Pokud učíme vlnovku, postavíme děti do zástupu. Motivací zde může být např. had, který se plazí po lese nebo také vlak, jehož jednotlivé vagónky se spojí za sebe, na začátku je lokomotiva, která udává směr a tempo. Vlak se pohybuje krajinou, jeho trať se různě klikatí přírodou. Toto můžeme doprovodit jednoduchou písničkou: „*Jede, jede, jede vláček, jede, jede motoráček, po rovině, do zatáček, veze dětem plno hraček. Š-š-š, hu-hu-hu, vláček už je v tunelu*“.

Jede, jede vláček

Musical score for 'Jede, jede vláček' in 2/4 time. The score consists of two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The second staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F-sharp). The lyrics are written below the notes.

Je-de, je-de, je-de vlá-ček, je-de, je-de mo-to-rá-ček, po-ro-vi-ně, do-za-tá-ček,
 ve-ze dě-tem pl-no hra-ček, š-š-š, hu-hu-hu, vlá-ček už je v tu-ne-lu. 6

Další, s čím děti seznámíme, je kruh. Nejlépe si ho představí jako slunce, které znají a je to jejich nejčastější první kresba, kterou zvládnou namalovat na papír již v útlém věku. Děti se uchopí za ruce a pohybují se po kruhu drobnými krůčky, sluníčko svítí a hřeje, a aby nepřestálo hřát, musíme ho udržovat stále stejně velké, aby mělo stejnou sílu. Opět můžeme využít písničky o slunci, např. „*Hádej, hádej, co je to, svítí to, hřeje to, hádej, hádej co je to, říkám přece svítí to. Uvidíš to nad domy, nad stromy, nad střechami, hádej, hádej, co je to, říkám přece svítí to*“.

Sluníčko: hudba Zdeněk Lukáš, text Libuše Kurková

Musical score for 'Sluníčko' in 2/4 time. The score is for Metalotón and consists of three systems of two staves each. The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F-sharp). The second staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F-sharp). The lyrics are written below the notes.

Živěji
 Há-dej, há-dej, co je to,
 svi-tí to, hře-je to, há-dej, há-dej, co je to, ři-kám pře-ce svi-ti
 to. U-vi-diš to nad do-my, nad stro-my, nad stře-cha-mi,

⁶ Kulhánková, Eva. Taneční hry s písničkami, str. 24. Praha 2006

há-dej, há-dej, co je to, ři-kám pře-ce, svi-tí to.

7

Osmičku učíme žáky o něco starší, můžeme si představit rybníček, který je v polovině rozdělený lávkou. My jdeme kolem rybníčku, přejdeme lávku a pokračujeme kolem druhé poloviny rybníka, až zase narazíme na lávku, kterou opět přejdeme. Můžeme využít říkanky: „*Jede, jede, myška, okolo rybníčka, veze, veze proutí, ocáskem si kroutí*“. U starších dětí je vhodné postavit dva žáky jako dva pevné body, které se pouze otáčejí kolem své osy. Třetí žák ve třídě se chytne s jedním žákem - „pevným bodem“ za ruku a obíhá ho libovolným směrem, pokud doběhne k druhému žákovi, čili druhému „pevnému bodu“, podá mu volnou ruku, druhou rukou se prvního pustí a běží stále ve směru, přičemž obíhá druhého žáka do té doby, pokud si opět může podat ruku s tím prvním.

Při výuce lomené linie necháme děti chodit po prostoru v rovných drahách, a pokud dojdou ke kraji místnosti, musí změnit náhle směr, aby nenarazily na stěnu, nebo pokud dojdou k dalšímu žákovi ve třídě, směr mohou rovněž měnit na pokyn pedagoga, který ho zadá pomocí tamburíny nebo jiného hudebního nástroje.

Diagonála je dráha, kterou budou využívat v tanečním světě po celý život. Je to jedna z nejfrekventovanějších drah, která se používá ve výuce mladého tanečníka i v choreografiích na jevištích divadel. Motivací u dětí mohou být například „koníci“. Doprostřed diagonály položíme dvě švihadla. Konícci cválají co nejkratší cestou do cíle a nesmí cestou přehlédnout překážky, které musí postupně jednu po druhé přeskochit. Vhodné je využít např. písničku:

„*Já mám koně vraný koně, to jsou koně mí. Já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí. Když já jim dám ovsu, oni skáčou hopsa. Já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí*“.

⁷ Kurková, Libuše. Hudebně pohybové hry v mateřské škole, notová příloha č.30. Praha 1989

Já mám koně

Já mám ko - ně, vra - ný ko - ně, to jsou ko - ně mí. Když já jim dám ov - sa,
o - ni ská - čou hop - sa. Já mám ko - ně, vra - ný ko - ně, to jsou ko - ně mí.

Já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí.
Když já jim dám obroku, oni skáčou do skoku,
já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí.

Já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí.
Když já jim dám jeťele, oni skáčou vesele,
já mám koně, vraný koně, to jsou koně mí.

8

Pohybem po prostoru může dítě rovněž vytvořit libovolnou jednoduchou kresbu. Aby mělo vhodnou motivaci, můžeme jedno dítě nechat tvořit a ostatní sedí ve třídě a nakreslený obrazec hádají. Tímto způsobem hry jim rozvíjíme fantazii, tvořivost a představivost. V kresbě libovolného obrazce se postupně vystřídají všichni žáci ve třídě.

4.1 Cítění partnera

Vzhledem k tomu, že na Základních uměleckých školách je v tanečním oboru výuka kolektivní, je vhodné pro dobrý taneční výkon vypěstovat u žáků pocit cítění partnera. Toto se odehrává v prostoru, kde tanečníci dosáhnou určitého postavení a držení, což se obecně nazývá formace. Tyto formace pak dotvářejí styl tance.

Velmi často se používají tance a taneční hry, u kterých jsou nejčastějším postavením dvojice a to v různém držení. Nejčastěji za jednu ruku, za obě ruce, za obě ruce křížem, za předloktí. Dvojice mohou stát vedle sebe a to s pohledem do stejného směru, v držení za jednu ruku, za obě ruce křížené vpřed nebo vzad, v držení kolem pasu nebo kolem ramen. Rovněž pak postavení dvojic proti sobě a to v držení za obě ruce, za jednu ruku protější, za pravé nebo levé ruce, za obě ruce křížem. Dvojice mohou také stát vedle sebe pravými nebo levými boky k sobě, v držení za pravé nebo levé předloktí, v postavení za sebou.

⁸ Kulhánková, Eva: Taneční hry s písničkami, str. 38. Praha 2006

Dalšími velmi často užívanými formacemi jsou trojice, které mohou stát vedle sebe, za sebou nebo v trojúhelníkovém postavení. Tyto trojice se navzájem uchopí v různém druhu držení, např. vedle sebe ve trojici s pažemi kříženými vpřed, vzad, s uchopením za ruce tak, že prostřední se drží za obě a ty krajní za jednu s druhou v bok. Za sebou pak v držení za pas, za ramena, za jednu paži vpřed a druhou vzad. V trojúhelníkovém uspořádání v držení za obě paže, za ramena, kolem pasu pod.

Dalšími formacemi, které v tanci využíváme, jsou kolektivní formace, čímž rozumíme kruh, půlkruh, zástup, dvojstup, řadu a různé skupinky. Opět využíváme různých druhů držení za ruce, za pas i za ramena.

Všechny tyto druhy formací můžeme zařadit i bez držení, což jsou formace nevázané, pokud se držíme, nazýváme je formacemi vázanými. V těchto postaveních využíváme různé druhy chůze, běhů, poskoků. Rovněž různá podtáčení, zátočky, přetáčení, obcházení. V Základních uměleckých školách bych jiné držení nepoužívala.

4.2 Využití rekvizit a náčiní

Rekvizita (z latinského slova requisitum - potřebná věc) je předmět, který využívá tanečník k rozvinutí svého tanečního projevu. Pomáhá mu k napodobení nějaké činnosti, ke kontaktu s dalšími tanečnicími nebo i k doplnění děje.

U dětí mladšího školního věku nám doplňuje motivaci, pomocí které je vedeme k představivosti a dokreslení děje, rovněž nám pomáhá k procvičení rytmické složky pohybu. Nejprve je nutné prvky zvládnout samostatně, upevnit si základní pohybové návyky, poté teprve přistoupíme k práci s rekvizitou. Využíváme předměty běžného života, jako je jablko, umělé květy, koště, deštník, klobouk, PET lahev a jiné předměty. Poté je vhodné využití různého náčiní, například obručí, švihadel, míčů, šátků, tyčí.

Využití náčiní je vhodné zařadit do každé lekce, děti tím více zaujmeme a nenásilnou formou v nich vzbudíme větší zájem, tvořivost a technickou vybavenost. Toto náčiní můžeme držet při chůzi, běhu nebo poskoku, různě obíhat, podbíhat nebo přeskakovat. S pomocí náčiní se může dítě protahovat nebo posilovat jednotlivé svalové partie a to nenásilnou formou hry. Zvyšuje nám rozsah pohybu,

hbitost, obratnost, postřeh a pohybovou koordinaci. Rovněž i jemnou motoriku paží, pohyblivost zápěstí a prstů.

Dítě musí vnímat náčiní jako partnera, což se projeví na jeho pohledu, postavení a uchopení. Pomocí náčiní se rovněž učí vnímat prostor kolem sebe a respektovat ho. Musí umět odhadnout rozsah pohybu, jeho výšku, šířku i hloubku a umět s tím pracovat. Vědět, jak daleko do prostoru může jít, jak vysoko může předmět vyhodit a všem těmto faktorům musí umět pohyb přizpůsobit. Tím si prohlubuje svojí představivost, pohybovou i prostorovou paměť.

Všechny prováděné úkony musí být zvládnuty oboustranně a vyváženě, na obě horní i dolní končetiny.

4.2.1 Švihadla

Pomocí švihadel získá dítě lepší koordinaci pohybu, postřeh, zlepší svojí obratnost, hbitost, tvořivost a fantazii. Také můžeme jeho pomocí zvětšit posílení svalů DK, kloubní pohyblivost a pružnost nejen dolních končetin, ale i horních končetin a zlepšit správné držení těla. Švihadlo je vhodné rovněž pro výuku vnímání hudebního i pohybového rytmu.

Máme mnoho možností jeho využití. Především si musíme uvědomit, že při práci se švihadly, je potřeba většího prostoru. Pokud máme prostory stísněné, je vhodné žáky rozdělit do skupinek tak, aby měli dostatek místa a navzájem si neublížili, hlavně při kroužení. Ostatní děti mohou doprovázet jednotlivé přeskoky tleskáním nebo nějakou vhodnou říkankou či písničkou.

Švihadla můžeme různými způsoby přeskakovat buď pomocí krouživého pohybu paží, nebo jen položené na zemi. Můžeme je překračovat, podlézat, podbíhat nebo různě prolézat více švihadly různě drženy. Pokud procvičujeme přeskok, je důležitá správná délka švihadla. Tu naměříme tak, že si dítě stoupne doprostřed švihadla a jeho konce musí směřovat do podpaží. Při přeskoku procvičujeme různé druhy výskoků, poskoků a přeskoků. Výskoky mohou být buď na obou dolních končetinách současně, nebo jen na pravé či levé, přeskok může být skrčmo vpřed, skrčmo vzad, je to skok s odrazem od jedné dolní končetiny a s dopadem na druhou. Poskok je přípravný krok s poskokem na jedné dolní končetině a s dopadem na tutéž. Tyto skoky můžeme procvičovat jak s točením švihadla vpřed, tak i vzad, přidáváme rovněž cval stranou a vpřed. Při tom dbáme na správný odraz z pokrčených DK,

kteře se nám při výskoku propnou, také dbáme na dopad, který musí být pružný, tzn., že dopadáme přes přední část chodidla na celé a zároveň se nám krčí kolena.

Švihadlo můžeme použít rovněž jako motivační pomůcku různých tvarů, např. pokud ho položíme na zem ve tvaru kruhu, můžeme si pod ním představit třeba rybníček, který může dítě buď obíhat, přeskakovat nebo skákat doprostřed. Můžeme rovněž postavit po třídě více rybníčků a děti budou skákat jako žabky z jednoho do druhého, nebo může být rybníčkem taneční sál a kruhy ze švihadel představovat oblázky, po kterých mohou žáci přeskákat na druhou stranu, aniž by si namočily nohy apod. Můžeme jeho pomocí znázornit tvar řeky, bludiště, různých vlnovek a různě poskládaných čar. Pokud máme potůčky, poskládáme švihadla po dvou v různých vzdálenostech od sebe, jak řeka teče krajinou. Dítě má za úkol je přeskákat tak, aby si namočilo nohu a aby se dostalo z jedné strany místnosti na druhou. Rovněž pomocí potůčků můžeme rozvíjet fantazii, kdy není za úkol ho přeskočit, ale naopak, pohybovat se po louce tak, aby si dítě v potůčku například zaskákalo, zacákalo, na louce se proběhlo apod. Zapojí do úkolu vlastní tvořivost a fantazii, která je rovněž součástí výuky. Pokud je za úkol projít bludištěm, rozestaví se děti po třídě, uchopí ve dvojicích švihadla tak aby byly v různých výškách. Daný žák musí projít bludištěm co nejrychleji tak, aby se žádného nedotkl a je na něm aby odhadl, jestli švihadlo přeskočí, přeleze, podleze apod. Procvičujeme tím u žáka hbitost a rychlost reakce na řešení dané situace a rovněž jeho fantazii.

Dalším použitím švihadel je procvičení pohybu paží. Žák stojí ve třídě, švihadlo uchopí za oba konce jednou horní končetinou a krouží jím různé tvary, osmičky, kruhy nebo horizontální švihy. Procvičuje rovněž pravé i nepravé švihy horních končetin. Motivací může být „větrný mlýn“, kdy žák stojí na místě a kruhovým čelným švihem krouží velká kola, zvyšuje tím rovněž pohyb v ramení kloubu. Ke švihům přidáváme chůzi, poskoky, výskoky či otáčky.

Pomocí švihadel se také protahujeme a posilujeme v nízkých polohách na zemi. Protahení můžeme provádět například v sedu snožmo, kdy přeložené švihadlo uchopíme oběma horními končetinami, provlékneme ho za chodidla dolních končetin a přitahujeme se za něj, nebo pro posílení paží si žáci vytvoří dvojice a uchopí se oběma pažemi pomocí švihadel. Jedno dítě leží na zádech, druhé sedí snožmo a je v hlubokém předklonu a dotýkají se navzájem chodidly. Dolní končetiny jsou propnuté na zemi. Dítě, které je v předklonu, přebírá aktivitu a lehá si přes rovný sed a následným zaoblením páteře na záda, zároveň zvedá pasivně ležícího

spolužáka až do sedu a hlubokého předklonu, poté se jejich role vymění. Mimo posílení paží si děti procvičí i zaoblení páteře (při lehání na záda) a hrudní záklon (při zvedání z lehu do sedu).

Při práci se švihadly velmi často využíváme dvojic nebo trojic. Ve dvojicích mohou děti přeskakovat švihadlo buď tak, že stojí vedle sebe, vnitřníma rukama se drží kolem pasu a vnějšíma drží každý jeden konec švihadla a krouží jím. Přeskakují různými druhy skoků, podle vyspělosti žáků. Švihadlo ve dvojici se rovněž přeskakuje tak, že se žáci postaví za sebe, švihadlo uchopí pouze zadní žák, který udává rytmus a tempo přeskočení. Procvičují tím koordinaci, postřeh a vnímání sebe navzájem. Ve dvojici mohou rovněž jet po třídě jako koníci, kdy jeden stojí vpředu jako koník a druhý je do něj zapřáhnutý jako kočí. První cválá po třídě a drží si švihadlo omotané kolem slabin, druhý kočí drží švihadlo za konce a následuje pohyb koníka, přitom se nesmí švihadlo povolit. Procvičuje se citlivost ve spolupráci ve dvojicích. Ve trojici zmíním například hru „Kašpárek“, kdy dvě děti uchopí dvě švihadla, položí je rovnoběžně na zem. Jeden žák stojí vprostřed a znázorňuje kašpárka, který má za úkol skákat dvakrát snožmo a dvakrát roznožmo. Pokud skáče snožmo, švihadla ležící na zemi jsou dále od sebe a kašpárek skáče mezi nimi, pokud skáče roznožmo, děti dají švihadla blízko k sobě a kašpárek skáče vně. Skoky se mohou střídat i po jednom, po třech apod. Procvičují tím držení tempa a rytmu.

4.2.2 Míče

Máme různé druhy a velikosti míčků, míčů a kuliček, které jsou vyrobeny z rozmanitých materiálů a jsou odlišných hmotností. Vhodnost a velikost míčů si volíme podle toho, na jakou činnost budou využívány, pro jakou věkovou kategorii dětí a jaký je záměr vyučujícího. Pomocí míče u dítěte rozvíjíme motoriku horních končetin, citlivost chodidla, celkovou pohyblivost a koordinaci těla, přidáváme různé druhy chůze, běhu, skoků, poskoků, různé předklony, úklony, rotace a kroužení. Rovněž rozvíjíme rytmus a hudební cítění, představivost a fantazii žáka. Zlepšujeme hbitost, obratnost, postřeh i periferní vidění. Důležité je, aby si dítě nejprve na míč zvyklo, na jeho velikost, na materiál, váhu a tvrdost. Míče používáme rovněž jako pomůcku s určitým obsahem, například dešťové kapičky jak bubnují o zem, kde jsou vhodné malé skákačí kuličky nebo míček neposeda, který se různě odráží od stěn. Míček můžeme různými způsoby házet a chytat, kutálet po zemi nebo po nějaké části

těla, odrážet ho od země, stěny nebo nějakého jiného předmětu. Rovněž ho můžeme různými způsoby držet, zatímco tělo se pohybuje, např. při skoku míček držíme mezi koleny a nesmí nám vypadnout, posilujeme tím vnitřní stehna dolních končetin, nebo provádíme chůzi po sále a míček držíme na natažené paži, ze které se nám nesmí skutálet.

Můžeme použít i dva míče najednou, například pokud postavíme dva žáky proti sobě a oba mají v ruce míč, jeden žák ho může druhému hodit a zároveň druhý žák úderem o zem pošle míč prvnímu. Tím se procvičí postřeh, přesnost, koordinace i rytmus. Totéž můžeme provádět i ve čtveřici nebo v kruhu, kdy se míče posílají jedním směrem a z druhého směru musí být žák připraven chytit jiný míč.

K procvičení citlivosti chodidla položíme míč na zem a pomocí chodidla ho po zemi válíme, motivací může být, že vyrábíme knedlíky nebo kuličku ze sněhu. Nebo můžeme míč oběma chodidly držet v sedu pokrčmo vytočeně a jako „houpačka“ přes leh na zádech převést míč vzad za hlavu a opět se vrátit zpět do sedu pokrčmo vytočeně. Dalším cvičením může být leh na zádech se zvednutými propnutými dolními končetinami ke stropu, kdy držím míč chodidly, vyhodím ho vzhůru a opět ho musím pomocí dolních či horní končetin chytit.

K procvičení citlivosti horních končetin můžeme míček válet mezi dlaněmi, kutálet ho po nějaké části těla, aniž by spadl. Jako motivací může být „kuchařka“, která válí těsto. Můžeme míč rovněž vyhazovat a chytat jednou nebo druhou paží nebo ho nějakým směrem odrážet. Provedeme například „vodotrysk“, kdy míček vyhazujeme pod pokrčeným kolenem jedné dolní končetiny vzhůru a chytáme oběma pažemi.

Pro procvičení rytmu použijeme údery o zem, nebo jinou část místnosti. Údery musí být rytmizované buď do ticha, nebo za pomocí korepetitora. Musí být však prováděny do rytmu hrané skladby. Rovněž můžeme například na první dobu 2/4 taktu provést úder míče o zem a na druhou dobu vyhodit míček ke stropu nebo kamarádovi ve dvojici a podobně pracujeme i se 3/4 a 4/4 taktem.

Pokud chceme pomocí míče posilovat, můžeme v lehu na zádech s mírně zdviženými dolními končetinami držet míč mezi kotníky a pomalu jako „váha“ přejít do mírně zakloněného sedu a zpět do lehu na zádech. Úhel mezi tělem a dolními končetinami se nám nesmí měnit, posilujeme tím břišní a zádové svalstvo. Nebo provádíme „masáž“, kdy se postavíme zády ke stěně a mezi záda a stěnu vložíme míč. Pomalu přecházíme do dřepu, kdy páteř musí zůstat vzpřímená a míč se nám

posouvá po páteři vzhůru. Poté se vracíme zpět do stoje, míč nám nesmí spadnout. Posilujeme břišní, zádové i stehenní svaly.

Toto jsou opět pouze příklady provedení a příklady motivace, existují různé druhy míčů a míčků a s tím i spousta variant a možností využití pohybu.

4.2.3 Obruče

I u obručí máme různé velikosti a materiály, ze kterých jsou vyrobeny. Aby si děti neublížily, jsou vhodné lehké plastové obruče a různě velké kroužky. Pomocí obručí procvičujeme hbitost, postřeh i koordinaci, využíváme je k vytváření dvojic, trojic, řad, různých seskupení, kruhů apod. Obruč může ležet na zemi, může jí držet žák v různých polohách nebo může být někde zavěšena. Můžeme ji kutálet, házet, chytat a roztáčet. Skrz obruč můžeme rovněž prolézat anebo ji provlékat tělem.

Děti si mohou zahrát například na „zvířátka na dvorku“, kdy rozdělíme děti do skupinek, každá skupina patří do jednoho druhu, jedna jsou například kočky, druzí psi a třetí myšky. Každé zvířátko si stoupne do jedné na zem položené obruče. Jedno dítě stojí mimo obruč a udává, která zvířátka musí změnit své místo. Zvolí například kočky, všechny kočky musí změnit obruč, žák, který byl mimo kroužky, se rychle postaví do jedné volné a stává se kočkou, žák, na kterého obruč nezbude, zadává další zvíře. Procvičujeme rychlost reakce, paměť a soustředěnost.

Pomocí obručí můžeme hrát „Na zrcadlo“, kdy žák mění pomalými pohyby různá postavení a druhý stojí proti němu a musí ho následovat. Procvičujeme pochopení zrcadlového pohybu a ohleduplnost k partnerovi.

Pokud se spojíme do zástupu, můžeme provést „hada“ nebo „vlak“. Pomocí dolních končetin můžeme kroužit položenou obručí po zemi, když položíme dvě obruče na zem, můžeme kolem obíhat do tvaru osmičky. Nebo je „mokrý louka“ a obruče jsou suchá místa. Žák musí proskákat na druhou stranu louky, aniž by se namočil. Procvičujeme celkovou koordinaci těla, hbitost, postřeh a citlivost dolních končetin.

Obruč nám může kroužit kolem paží, kolem trupu nebo i kolem krku. Můžeme provádět koníčky, kdy jeden žák je uvnitř, vede druhého, který drží obruč a oba se pohybují po dané dráze. Nebo hra „Na kočku a myši“. Kočka se pohybuje v podporu klečmo a myšky v sedu na patách po místnosti. Kočka chytá myšky, které se mohou schovat do myších děr – obručí. Procvičujeme celkovou hbitost

a pohyblivost. Rovněž i z obručí můžeme vytvořit „bludiště“, kdy se děti rozmístí v tanečním sále a drží obruče v různých polohách, daný žák musí projít bludištěm, je na jeho uvážení, jestli obruč podleze, proleze, přeskočí či překročí. Důležité je, aby se žádné během jeho cesty nedotknul.

4.2.4 Šátky a šály

Různé šátky či šály měly velký význam především v lidové kultuře dospělých, odkud se dostaly i do lidových her dětí. Šátky jsou součástí lidových krojů, rovněž se ale používají jako rekvizity. Nejčastěji se pomocí šátků znázorňovalo malování ornamentů. Dají se ale využít i jinak. Děti mohou pomocí šátků tvořit dvojice, trojice, kruh nebo jiné útvary. Rovněž nám opticky prodlužují paže, zvětšují a umocňují pohyb. Pod šátky se můžeme protáčet, vtáčet se, otáčet je kolem sebe, obcházet položené na zemi, přeskakovat, můžeme si na ně sedat nebo jimi něco nebo někoho přikrýt. Záleží na tom, jaký význam v pohybu mají, co mají zvýrazňovat a představovat. Důležité je, aby k němu mělo dítě vztah, tak jako u ostatních rekvizit.

Pomocí těchto rekvizit zlepšujeme pohyb horních končetin, zvyšujeme jejich plasticitu a pohyblivost, také jejich citlivost a jemnou motoriku. Zvyšujeme představivost a fantazii dítěte, jeho reakce, hbitost a hudební cítění. Vše na místě i s pohybem z místa.

Šátek je vhodné držet lehce konečky prstů, a to za cíp nebo za okraj. Pohyb s ním je pak jemnější a lehčí. Pokud dítě drží šátek samo, může s ním různě kroužit, otáčet ho kolem těla i zdůraznit pohyb po prostoru. Např. s během může být motivací vítr, který se prohání krajinou. Rovněž jeho pohyb může být směrem k zemi a opět vzhůru, což může znázornit sníh a sněhovou peřinu. Dítě může k pohybu použít i šátky dva, každý držený v jedné ruce, což jeho pohyb a význam umocní ještě více. Pokud utvoříme dvojice, mohou se držet za jeden šátek a to v postavení vedle sebe, za sebou v držení s pažemi dole nebo nad hlavou. Také proti sobě v držení šátku šikmo, jakoby křížem i v protilehlých pažích.

Dvojice vedle sebe mohou využít kyvadlového pohybu rekvizity, mohou se pod šátkem protáčet buď oba dva, nebo jen jeden z nich. Jeden v páru se může vtáčet do šátku a vytáčet opět ven, může také obcházet stojícího. V postavení proti sobě se mohou použít šátky dva, každý je držen protilehlými pažemi nebo jsou navzájem

zkřížené. V tomto postavení je možné pohybovat se z místa různými tanečními kroky buď jedním, nebo druhým směrem v postupu stranou, vpřed a vzad, kolem sebe. Rovněž i pohyb z výponu do dřepu a zpět do výponu buď současně, nebo střídavě. Pokud v tomto postavení použijeme delší šálu, kterou drží každý v páru za jeden konec, můžeme vytvářet „vlny“. Postavíme několik dvojic za sebou a rozdělíme na liché a sudé páry. Střídavě se zvedají do výponu a opět do dřepu tak, že pokud jsou liché páry ve výponu, pak jsou sudé páry ve dřepu a naopak. Jedna dvojice pak může mezi vlnami procházet.

Ve trojicích jsou další možnosti využití této rekvizity. V postavení vedle sebe drží převážně prostřední žák šátky dva a krajní uchopí každý jednou paží volný cíp. Pak se mohou pod šátkem podtáčet, vtáčet se do něj a vytáčet, také je možnost, že prostřední a jeden krajní žák stojí na místě se zvednutým šátkem jako „brána“ a druhý krajní žák bránou prochází nebo probíhá. Ale může na místě být pouze prostřední žák a oba krajní pohybující se proti sobě si mohou vyměnit místa s tím, že jeden krajní žák drží šátek vzhůru a druhý pod ním podchází nebo podbíhá. Rovněž mohou pomocí tří šátků uzavřít držení jakoby do kruhu a pohybovat se buď vpravo, nebo vlevo po kruhu, dovnitř kruhu a zpět, vytvářet vlny pomocí paží brány, kterými lze podbíhat.

Ve větším počtu žáků tvoříme kruhy řady nebo zástupy. S pohybem vpřed vzad nebo do vlnovky. Využíváme tak půdorysného prostoru. Pomocí těchto rekvizit je vhodné děti naučit hudebnímu cítění. Využijeme při tom barev šátků. Zahrajeme si na „smutné a veselé noty“. Rozdělíme děti ve třídě na dvě skupiny, jedna dostane šátky veselých barev jako je žlutá, druhá skupina šátky barev smutných, jako je černá. Zde je důležitá role korepetitora, který dětem hraje střídavě smutnou – mollovou melodií a veselou – durovou melodií. Děti sedí na místě, volně rozmístěné po prostoru, na durovou melodií se zvednou žáci držící šátky veselých barev a improvizují na hranou skladbu, ostatní sedí na místě a pozorují je. Pokud korepetitor začne hrát melodií mollovou, děti držící vesele barevné šátky si sednou a druhá skupinka držící smutné barvy se zvedne a začne na hudební doprovod improvizovat. Je důležité, aby i pohyb dětí byl smutný nebo veselý. Podporujeme tím hudební i taneční cítění, tvořivost i práci s rekvizitou.

Jak již jsem zmínila, šátky se velice často využívají v lidových tancích a tanečních hrách. Uvedeme si například českou taneční hru „Šáteček“ nebo tance

z Hané jako jsou „Trojke“, „Tovačovské hatě“, „Šáteček“ nebo slovenský tanec z Očovej „Šátkovec“.

4.2.5 Tyče

V lidových tancích známe tance s valaškami, obušky, holemi, pochodněmi či se šavlemi, uveďme si například tanec ze Slovácka „Podšable“. Tyto rekvizity mohou být nahrazeny tyčemi, které mohou dětem rovněž sloužit jako hrazdička, zpevňující opora nebo jako pomůcka k dotváření představivosti. Tyč lze přeskakovat, podlézat, obcházet, přehazovat, její pomocí lze vytvářet páry, kruh či několikaúhelník. Nejvhodnějším materiálem vzhledem k bezpečnosti a váze je plast nebo dřevo. Pomocí tyčí rozvíjíme sílu, celkovou pohyblivost, představivost a obratnost. Tyč může být držena v jedné ruce, oběma rukama za konce ve vodorovné poloze nebo opřená o zem ve svislé poloze. Rovněž jako u ostatních rekvizit nám dotváří fantazii dítěte, slouží k posilování a k cítění tempa, rytmu a taktu.

Pro posilování pomocí tyče si uveďme jako motivaci „houpačku“. Dva žáci ve třídě v postavení proti sobě uchopí tyč oběma rukama ve vodorovné poloze. Jeden si sedne do dřepu, druhý do stoje. Navzájem se dotýkají špičkami dolních končetin. Oba jsou v mírném rovném záklonu, aby navzájem cítili protitah těla. Jeho zvýšením si poté vymění pozice. Toto jim slouží k posílení a koordinaci svalů celého těla. Pokud je tyč ve svislé poloze, slouží jako opěrný bod, kolem kterého se pohybujeme buď chůzí, během nebo cvalem. Dva žáci mohou rovněž držet dvě tyče ve vodorovné poloze v různých výškách nad zemí. Poté je další může různě přeskakovat, přelézat, podlézat. Mohou rovněž vytvořit překážkovou dráhu, pomocí úderů tyčí o zem vytvářet rytmus. Jejich postavením či položením také vytvářet písmenka. Procvičují tím fantazii, orientaci v prostoru, celkové protažení těla a jeho pohyblivost. Pomocí tyčí lze také utvořit kruh a pohybovat se v něm libovolným směrem, výšku tyčí snižovat i zvyšovat, přelézat je i podlézat.

4.2.6 Ostatní rekvizity

V možnostech každé školy však není mít takto bohatý rekvizitář. Proto záleží na fantazii učitele, jak se s tím vypořádá a zda nalezne vhodnou alternaci těchto uvedených pomůcek. Najít jí může v předmětech běžného životního procesu, kdy

rytmus je možné například vytukávat i pomocí PET lahví údery o zem. Rovněž k dotváření děje mohou být využity různé rekvizity, jako je obyčejné ovoce, koště, klobouk, deštník, židle a jiné předměty denní potřeby. Je na tvůrčích schopnostech učitele, na jeho vnímání a fantazii, jak se s tím vypořádá. Důležité je zvolit správné rekvizity vzhledem k věku a technické vyspělosti žáků.

5. Dětský taneční folklor, dětské taneční hry

Dětský taneční folklor se prolíná s lidovou kulturou dospělých, vytvořil si své vlastní formy, ale rovněž přebírá formy dospělých. Je to zdroj vybití a spontánního projevu dětí, který nám skýtá mnoho možností. Musíme ho však rychle a včas zachytit a pracovat s ním, aby pohyby dětí byly vědomé, nebyly pouze mechanické, aby pracovaly celým tělem a ne pouze nějakou jeho částí. Využití dětského folkloru můžeme sledovat hlavně ve folklorních souborech ale i tanečních školách a dětských tanečních skupinách. Rovněž ho můžeme spatřit při různých slavnostech, které se dodnes dodržují na vesnicích. Je to součást běžného života nejen dětí, ale i dospělých. Zde je důležité znát účel, proč ten tanec je, k jaké tradici vznikl, jaký má význam. Jako příklad si uveďme „Vynášení smrti“, „Královničky“, Čištění studánek“... . Dětský folklor využívá převážně lidových písní, ale přesahuje i do hudby umělé. Důležité ale je, zachovat v tanci hravost, spontánnost, hudební ladění. Nejznámějšími hudebními díly, ve kterých se s touto hudbou setkáváme, jsou od Bohuslava Martinů „Špalíček“, „Otvírání studánek“, od skladatele Jiřího Stewalda „Rok na vsi“, od Leoše Janáčka „Královničky“, „Písně Moravské“, „Říkadla“ nebo od Jaroslava Krčka „Český rok“.

Dětský taneční folklor si můžeme rozdělit do čtyř částí. Jsou to hry slovesné, čímž rozumíme hry za doprovodu slovních spojení, říkadel. Poté hry hudebně pěvecké, to jsou hry za doprovodu hudby, zpěvu. Hry pohybové, kde je nejdůležitější složkou právě pohyb a čtvrtou částí je dětský taneční projev.

5.1 Hry slovesné

Slovesné hry jsou hry, jejichž provedení je bez hudby, pouze na slovní doprovod. Pomocí různých říkadel procvičujeme rytmus, tempo, dynamiku. Tyto hry jsou zasazeny do prostoru, nejsou statické, využíváme při nich různých gest paží, procvičujeme artikulaci a dramatické pojetí. Mezi hry slovesné patří rozpočítadla ke hrám, říkadla z přírody, říkadla onomatopoická, říkadla účelová, posměšky a škádlivky, hádanky, jazykolamy, pranostiky, říkadla výroční.

5.1.1 *Rozpočítadla ke hrám*

Rozpočítadla ke hrám jsou slovní spojení, která ke hrám patří a jsou jejich uvedením. Využívají se především u her, u kterých je nutné stanovit dítě, které má

nějakou úlohu a to buď nadřazenou, nebo podřadnou, záleží na druhu hry. Hodně často se využívají u honiček. Pokud se ve hře objevuje více postav, lze pomocí rozpočítávadla určit, kdo jakou postavu představuje. Tyto rozpočítávadla jsou většinou komoleniny slov, které nedávají žádný smysl, využívá se slov cizích i českých, ale většinou se rýmují. Při jejich předřikávání se využívají rovněž číslovky, buď na konci na doplnění rozpočítávadla, nebo jimi začínají. Pokud jsou na konci, dítě, které je osloveno vysloví jakoukoliv náhodně vybranou číslovku. Tak jako některá slova, tak i číslovky jsou nejen v jazyce českém, ale objevují se i některé číslovky v němčině nebo v latině, ale ty jsou převážně zkomolené. Uvedeme si například rozpočítadlo:

*„ Ene bene domine, Jura sedí v komíně,
vybírám tam vrabce, strká jich do kapse.
Kolik jich vybral, kolik?“ / z Lipova/ ⁹*

Nebo rozpočítadlo, které má číslovky v úvodu:

*„Jeden, dva, tři, my jsme bratři,
který je tu mezi námi,
co si zalez do té slámy?
Ten nebo ten, vyhodme ho ven.“ ¹⁰*

Tyto rozpočítávadla si děti vymýšlejí převážně samy bez ohledu na hodnotu, smysluplnost slov a slovních spojení. Jsou to výsledky dětské hravé obraznosti, dětského rozumu a humoru. Mají význam především praktický s využitím u dětských her, honiček i v zařikávacích formách.

5.1.2 Říkadla z přírody

Vedou děti ke kladnému vztahu k přírodě, nenásilnou formou u nich vzbuzují zájem o ní a svět, který nás obklopuje. Jsou to říkadla, ve kterých se objevují různá zvířata, hmyz, slunce, názvy stromů, kytěk a všeho, co můžeme v přírodě spatřit. Existuje mnoho námětů, které nám poskytuje, hlavně tím, že je velmi rozmanitá. I říkadla z přírody se často váží k ročnímu období a k tomu, v jaké fázi se příroda nachází.

V období jara se nejvíc těšíme na slunce a teplo, které s ním přichází:

„Vyjdi, vyjdi, sluníčko, na to naše políčko!

⁹ Jelínková, Zdenka. Dětské hry a říkadla z Hornácka, str. 153. Praha 1954

¹⁰ Bartoš, František. Naše děti, str. 106. Praha 1949

*Sviž, sviž, sluníčko, dám ti zlaté jablíčko.
Vyjdi, vyjdi na kopeček, uvidíš tam pět oveček
a šestého berana, se zlatýma rohami.“¹¹*

V období léta jsou to pak náměty zvířat, počasí a přírody, která je v plném životě.

*„Zpívaj kohútku, dám ti žitečka,
co ho našla, má galánečka!
Zpívaj kohútku, dám ti jarého,
abych nezaspal, do dňa bílého!“¹²*

Na podzim jsou pak námětem žně, sklizeň a příroda, připravující se do zimního spánku.

*„Foukej, foukej větríčku, shod' mi jednu hruštičku.
Shod' mi jednu, nebo dvě, budou sladké obě dvě!“¹³*

V zimním období je to převážně sněh, zima, meluzína a vše, co se zimní přírodou souvisí.

*„Běžela liška po ledu, ztratila klíček od medu,
Kdo ho má, ať ho dá, ať se liška nehněvá.“¹⁴*

5.1.3 Říkadla onomatopoická

Tato říkadla jsou zvukomalebná a rytmická, napodobují hlasy a zvuky zvířat, ptáků, zvonů, hudebních nástrojů, různých strojů a všeho, co nás obklopuje. Je to napodobení zvuku různými hláskami, slovy a slovními spojeními pro dosažení estetického účinku a pro co největší přiblížení se k originálnímu zvuku. K těmto říkadlům se velice často přidává řeč těla, práce paží, hra na tělo. Říkadla je dobré rytmizovat a přidávat hlasové zbarvení. Uvedeme si několik příkladů:

Skřivan:

*„Já jsem se díval, díval, díval, jak sedlák voral, voral, voral,
na koně volal, volal, volal:
vijo, vijo, vijo, vjio, vijo, vijo, hot, hot, hot, hot, čihi, prr!“¹⁵*

Vlaštovka:

¹¹ Bartoš, František. Naše děti, str. 55. Praha 1949

¹² Plicka, Karel, Volf, František, Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních hrách a tancích. Léto, str. 55. Praha 2010

¹³ Bartoš, František. Naše děti, str. 58. Praha 1949

¹⁴ Kulhánková, Eva: Písníčky a říkadla s tancem, str. 120. Praha 2008

¹⁵ Plicka, Karel, Janeček, Ota. Ptáci, naši přátelé, str. 65, 101, 37. Praha 1990

*„Drdli, drdli, už jsme to peříčko zdrhli,
Půjdeme si na kopeček hrát!“*

Divoký holub:

*„Sedláčku – ku – ku, nasej hrášku – ku – ku,
tobě korec a nám korec, na klobáňku – ku – ku.“*

Hlasy žab: *„Kmotra, copak, pojd'te, kampak...“*

Hlasy cepů: používalo se při mlácení obilí v provedení ve dvojici, trojici, čtveřici a více lidech, kdy se jednotlivci ve slovní interpretaci střídali, například:

ve dvojici – *„Klop snop, tep klep, mlat' plat',
ledvá, ledvá – pojd' sem, pojd' sem.“*

ve trojici – *„Vezmi cep, pojd' na mlat, dám ti chléb, dám ti plat.“*

ve čtveřici – *„S máslem buchty, s máslem buchty, celý pecen, celý pecen.
Který prvej, který prvej? Buchty v peci, chléb na peci.“*

Hlasy zvonů:

„Už umřel, nic neměl, už umřel, nic neměl...“

„Pole, role, dům, pole, role, dům...“

„Pojd'te sem všici, pojd'te sem všici...“¹⁶

Mašina: *„Dábel jede, čerta veze, d'ábel jede, čerta veze...“¹⁷*

Existuje spousta různých věcí, ptáků a zvířat, jejichž zvuky se dají napodobit. Toto jsou jen uvedené příklady.

5.1.4 Říkadla účelová

Využíváme je při kolíbání nebo chlácholení dítěte, přibližují nám různá řemesla. Mají účel výchovný, společenský, slouží nám k dosažení nějakého cíle. Patří sem říkadla, která říkáme svým dětem již od narození, která jsou doprovázeny jednoduchými pohyby, jednoduchými slovy. Učí dítě komunikaci a základním pohybovým dovednostem, například:

*„Vařila myšička kašičku, na zeleném rendlíčku;
tomu dala, tomu nic, tomu málo, tomu víc,
ten plakal, ten skákal, a ten maličký frrr
do komůrky na homolky, tam se napapal.“¹⁸*

¹⁶ Bartoš, František. Naše děti, str. 100, 10. Praha 1949

¹⁷ Bartoš, František. Naše děti, str. 105. Praha 1949

¹⁸ Bartoš, František. Naše děti str. 25. Praha 1949

Nebo: „Hopsa, hopsa, hopsasa, něma koza ocase,
enem taký drobinek, co přikryje svůj kominek.“¹⁹

Řemesla: „*Kovej, kovej, kovaříčku, okovej mi mou nožičku,
okovej mi obě, zaplatím já tobě.
Okovám, okovám, až se na ně podívám.*“²⁰

5.1.5 Posměšky a škádlivky

Jsou to satirické, žertovné říkanky. Vznikaly současně s vývojem lidské kultury, jak u dětí, tak i u dospělých. Objevovaly se při práci na poli, při práci v domácnosti, na svatbách, hlavně u družbů, na hodech i posvíceních. Příčinou vzniku byly rovněž společenské rozdíly, kdy si chudí dobírali bohaté, chalupníci zase sedláky, zemědělci řemeslníky a prostý lid škádlil třeba myslivce. Pozadu samozřejmě nezůstaly ani děti. Ty si především všímaly drobných nedostatků ve společnosti nejen jejich, ale i dospělých. Škádlily se navzájem, například kvůli svým jménům, vzhledu. Velmi oblíbeným tématem byla rezavá barva vlasů, kudrliny nebo tzv. maminčiny mazánci a ze jmen snad nebylo žádné ušetřeno. Tak si různé škádlivky můžeme rozdělit do několika částí: Jsou to škádlivky na vlastní jména, na obecná jména rodinných příslušníků, na příjmení, na různá zaměstnání a jiné posměšky.

Na vlastní jména:

*„Alexandr šel na vandr, koupil si tam cukrkandl.
Přišel z vandru, vzal si Mandu, a ta byla ráda, že má Alexandra.
Alexandr ešče radši, vozil Káču na tragači.“*

nebo *„Hele, Hele, Helena, porazila jelena; jelen se jí otočil, litr piva natočil.*

*Píte, páni, píte, jen se neopíte; věřte mi to nebo ne, že napíšu třicet dvě.“*²¹

Obecná jména rodinných příslušníků, jsou babičky, dědové, tety, strýcové a všichni patřící do širokého rodinného kruhu. Patří sem i rodiče, kterých se děti se dotýkají jen šetrně a ve vší slušnosti. Nejvíce se však zaměřují na cizího dědka a cizí babku.

*„Baba sedí za kamny, vylizuje kuchtany.
Kohút na ňu kokrhá, že ji čepec roztrhá.
Pes na ňu vrčí, že ju dolu strčí.*

¹⁹ Bartoš, František. Naše děti str. 29. Praha 1949

²⁰ Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 64. Havlíčkův Brod 1952

²¹ Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 91, 94. Havlíčkův Brod 1952

Slipka na ňu kdáče, že ji roztrhá báče.

Staré Krčka praví, že ji je zas spraví.“

Příjmení.

„Naša stará Blažková, papírový bote má,

když vona je vobuje, jako blázen tancuje.“

Škádlivky na různá zaměstnání, hospodáře, čeládku, sedláky, ševce a jiná řemesla.

„Pohněval se švec, pro darebnou věc, že ho blechy kousaly;

*neměl na ně posady, udělal si klec.“*²²

Ostatní škádlivky jsou různorodé, známe na abecedu, sousední vesnice, na národnosti, na počasí, na zvířata, na cifry, na kmotry i na duchovní, rovněž i škádlivky, které kombinují dva jazyky.

„Byla jedna mutr-matka, prodávala epfl-jabka, měla garten-zahradu,

*vlezla jí tam zíge-koza, sežrala jí zelí-kraut.“*²³

5.1.6 Hádanky

Děti rády hádají, objevují nové věci. Hádanky všeho druhu se již odedávna objevují v pohádkách a starých bájích, víme, že soudci v nich často dali odsouzenému za úkol uhodnout tři hádanky, aby prokázal svou nevinu, že pro vysvobození z pekla jsou rovněž zapotřebí uhodnout hádanky nebo aby byla vysvobozena prokletá princezna. Je to pro děti hra a zábava, kterou si krátí krátké chvíle a bystří jim paměť. Pomocí hádanek jsou nuceni přemýšlet, učí se jimi logickému myšlení a rozvoji své fantazie. Hádanky mohou být na vše, co nás obklopuje, na různé barvy, zvířata, rostliny, čísla, oblečení a věci denní potřeby.

„Letí pán přes boří, sám sobě hovoří,

má krátké nožičky, černé nohavičky.“ /čmelák/

nebo *„Bez nohou jsem, břicho mám, bez hlavy jsem, pýštěk mám,*

bez sluchu jsem, ucho mám, nedýchám a hrdlo mám.“ /džbán/²⁴

5.1.7 Jazykolamy

Jak jistě víme, dítě po narození mluvit ještě neumí. Tomuto způsobu komunikace se teprve musí naučit postupem času, stálým opakováním

²² Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 101, 104, 113. Havlíčkův Brod 1952

²³ Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 119. Havlíčkův Brod 1952

²⁴ Bartoš, František. Naše děti, str. 16. Praha 1949

a procvičováním slov. Je to dlouhodobý proces, který se rozvíjí od narození dítěte až po dospělost. Dítě nejprve zvládá pouze jednoduchá slova, poté je spojuje do slovních spojení, následují jednoduché věty a až později souvětí. Je známo, že by mělo do konce prvního roka života zvládnout přibližně deset až patnáct slov, do třetího roku by se tato slovní zásoba měla rozšířit přibližně na šest set slov, do té doby než dítě vstoupí do školy, by to mělo být zhruba dva až tři tisíce slov a v první polovině školní docházky se tato slovní zásoba rozšíří asi na dvacet pět až třicet tisíc slov. Zpočátku mluva dítěte není zcela čistá, mnohdy jim ani není rozumět, toto se ale zlepšuje stálým opakováním a procvičováním. K tomuto procvičování nám slouží různé říkanky a jazykolamy, které nám pomáhají k procvičení plynulé výslovnosti. Jazykolamy jsou slovní říčky a slovní spojení, která se velice obtížně vyslovují. Jejich pomocí získá dítě správnou artikulaci, zlepšuje svůj výslovnost a ohebnost jazyka. Jazykolamy jsou rovněž velice důležité pro dospělé lidi, kteří se mluvou živí, jako jsou herci, televizní hlasatelé, učitelé apod.

*„Kolouch, kohout s mouchou mnohou, s hloupou chloubou houpu nohou,
plavou dlouhou strouhou ouzkou, chroupou oukrop s pouhou houskou.“*

nebo

*„Kmotře Petře, nepřepepřete mi toho vepře,
jak mi, kmotře Petře, toho vepře přepepříte,
tak si toho přepepřeného vepře kmotře Petře sám sníte.“*

5.1.8 Pranostiky

Pranostika (z latinského slova prognosis = předpověď). Dříve lidé ještě neměli různé přístroje a technické vynálezy, kterými by byli schopni předpovědět počasí, tak se museli spoléhat na dlouhodobá pozorování přírody a její koloběh. Protože byli závislí na úrodě, předpovídali počasí pomocí pranostik. Tyto pranostiky jsou v souladu s meteorologickými jevy a ročními dobami. Jsou založené na zkušenostech lidí s přírodou a jejich dlouholetým pozorováním. Pranostiky se váží na roční období, měsíce a významné dny převážně svátků svatých. Toto se přeneslo i do dětského folkloru.

Měsíc: *„Suchý březen, studený duben, mokrý máj - bude v stodole ráj.“*

Významný den: *„Svatý Martin přijíždí na bílém koni.*

Přijede-li na šedém (mlhy), bude zima střídavá;

přijede-li na žlutém (sucho), přijde zima tuhá a suchá.“²⁵

5.1.9 Říkadla výroční

K soudružnosti a pospolitosti života na venkově byly důležité různé sešlosti, zábavy a oslavy. Příležitostí byly různé svatby, pohřby, iniciace dívek a chlapců do života a oslavy výroční. Ty se vážou na jednotlivé slavnosti církevního roku, jako jsou Vánoce, Velikonoce, Letnice, čas adventní. V dětském tanečním projevu se nám zachovaly některé obřady ještě z dob pohanských. Pomocí nich děti obveselují dospělé, kteří jim za to dávají odměny.

Vánoce

Vánoce jsou spojeny s dobou adventní. (z latiny adventus = přicházející). Je to doba, která začíná čtyři týdny před Vánocemi, je to období klidu, čekání na příchod spasitele, nesmějí se konat žádné bujaré zábavy. V tomto období obcházejí domy různé postavy, které mají svůj zjev a typickou povahu. Tak známe např. Lucie, Barbory, Perutky, Mikuláše. Jsou to masky, které čerpají motivy z pohanské tradice a křesťanských legend. Jsou málomluvné, bílé, červeně nebo černě oděné, chodí po domech a konají podivné věci. Chodí s nimi různé obludy, podivné masky a zvířata. Slavnost svatého Mikuláše je jedinou rodinnou slavností, kdy Mikuláš chodí od domu k domu a rozdává dětem sladkosti. Ti ho netrpělivě očekávají a velmi se na tento den těší. Poté, co vejde do domu Mikuláš se svojí družinou, čertem a andělem, děti mu zazpívají nebo odříkají říkanku a dostanou odměnu dle jejich celoroční zásluhy.

*„Slava bud' Bohu našemu, i Mikulašovi svatemu,
i také svate Barborce, ať nam nakladě v komurce.*“²⁶

Nejvíce se však děti těší na Vánoce a koledování. Někde chodí koledovat na Štědrý den od domu k domu, někde zpívají koledy celý advent, ale většinou je koledování spojené se svátkem svatého Štěpána. Dětské koledy se buď zpívají, nebo se pouze melodicky říkají. V jejich obsahu je buď oznámení radostné noviny o narození spasitele, nebo se jimi přeje vše nejlepší v nadcházejícím roce, obsahují také prosbu za dobrou koledu ale i hrozbu, pokud koleda nebude dostačující. Objevují se zde i koledy s motivy zvířecími.

„Já jsem malý chocholáč, přišel jsem k vám pro koláč,

²⁵ <http://pranostiky.wz.cz/php/>

²⁶ Bartoš, František. Naše děti, str. 265. Praha 1949

*koláč mně dejte, nic se mi nesmějte,
esli se mně budete smáti, pět koláčů mi musíte dáti.“ /od Telče/
nebo: „Koleda, koleda, Štěpánku, co to neseš ve džbánku,
já to nesu koledu, upadl sem na ledu.
Psi se na mne sběhli, koledu mne snědli.
Co mám smutný dělati, musím jinú hledati.
Koledy mně dejte, nic se mně nesmějte,
však já s vozem nejedu, co mně dáte, to vezmu.
Dáte-li mně kus medu, ešče dále pojedu.“ /od Uherského Hradiště/²⁷*

Vánoční čas končí dalším významným datem a tím dnem, vhodným pro koledování, je svátek Tří králů. Byli to tři mudrci, kteří pocházeli z východu, zřejmě z Persie. Přišli přát k narození Ježíše Krista a nesli mu dary. Do Betléma však dorazili později, až 6. ledna. V tento slavný den se chodí koledovat po domech a hostincích. Dříve to byla úloha pouze dospělých mužů, dnes se zapojují převážně děti. V převlečení za tři krále, Kašpara, Melichara a Baltazara, chodí po domech a provádějí tříkrálovské hry.

Velikonoce

Velikonoce svým významem převyšují Vánoce. Jsou to pohyblivé svátky, které se počítají od prvního jarního úplňku. Ještě před Velikonocemi máme čas Masopustu. Je to období od Tří králů do Popeleční středy, kdy se koná mnoho zabíjaček, bujarého veselí, chození maškar, různých her (Žabská, skákání na konopě, honění Masopusta, mečových tanců a jiných). Tím příprava na tyto svátky začíná a Masopust končí právě Popeleční středou, která připadá na čtyřicátý den před Velikonocemi a je hned po masopustním úterý. Po tomto období máme šest postních nedělí, je to období, kdy se lidé mají postit, nemají jíst maso. Tyto neděle se nazývají černá, pytlová, kýchavá, družebná, smrtná a květná. Květnou nedělí začíná Pašijový týden, ten pokračuje škaredou středou, zeleným čtvrtkem, velkým pátkem, bílou sobotou. Následují Velikonoce, velikonoční neděle a pondělí. Jsou to svátky, při kterých se nám mísí předkřesťanské a křesťanské tradice, oslavují příchod jara a vzkříšení přírody. Na smrtnou neděli vynášejí děvčata ze vsi Mařenu, smrt, která symbolizuje zimu. Je to postava vyrobená ze slámy a oblečená do dívčích šatů. V různých krajích je různá podoba a název těchto postav, někde jsou vyrobeny také

²⁷ Bartoš, František. Naše děti, str. 268, 274. Praha 1949

z dýní, někde to jsou jen opentlené větvičky. Průvod jí vynáší ze vsi k vodě, tam jí hodí do vody nebo jí roztrhají šaty. Někde jí zase nesou k lesu a spálí. Cestou po ní chlapi házejí kameny. Je to různorodé, co kraj, to mrav. Když Mařenu vynášejí, říkají starobylé obřadní písně.

„Smrt nesem ze vsi, nové leto do vsi.

*A ty svatá Marketo, dej nám dobré leto
na pšenici na žito.*

Svatý Petr z Říma, nese flaši vína,

abysme se napili, Pána Boha chválili.“ /z Dačic/ ²⁸

Na zelený čtvrtek se vážou zvony, říká se, že odlétají do Říma, jejich úlohu přebírají až do soboty chlapi s řehtačkami, těšící se na velikonoce. Někde se řehtačkám říká hrkávky, hrkačky, brkačky, vrkačky, řehotky... . Chlapi chodí od domu k domu, třikrát denně zvoní, ráno v poledne, večer a říkají říkačky:

V poledne: *„My poledne zvoníme, tím památku činíme,*

že Kristus Pán pro nás umřel a pro nás na kříži pněl.

On smrt hořkou podstoupil, aby nás hříšné vykoupil

a naše nepravosti, ráčil on na se vzíti.

Protož, milý křesťane, modli se Anděl Páně,

aby nás Bůh vždy zachoval, na přímlovu Marie.“ /z Bystřice/ ²⁹

V neděli velikonoční začínají opět hody. Snad všichni chlapi a dospělí muži se ale těší na velikonoční pondělí, kdy chodí po vesnici na koledu. I ta má však různá jména, mrskačka, mrskut, šlaháčka, šmerkust, šmingrust a jiné. Mají v ruce pomlázku nebo také tatar, žilu. Ta musí být upletena z vrbového proutí. V různých krajích má svůj název, podle tamějšího nářečí. Muži chodí od domu k domu a mrskají s ní dívky, říkají při tom koledy. Síla vrbového prutu pak jde do těla dívky, aby jí omladil. Dívky za to chlapcům dávají velikonoční kraslice, jako symbol plodnosti.

„Já jsem malý koledníček, tetičko, přišel jsem si pro červený vajíčko,

pro vajíčko červený, koláč bílý, jsem-li já vám, má tetičko, milý.

A vy taky roztomilý strejčíčku, vytáhněte ze své kapsy grešličku,

šáhněte do kapsy, však ji tam máte, jestli mně ji,

roztomilý můj strejčku, dáte?

²⁸ Bartoš, František. Naše děti, str. 318. Praha 1949

²⁹ Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 205. Havlíčkův Brod 1952

*Pánbůh vám zas nadělí na zahradě, na poli i doma,
budete mít co vyhánět ze dvora:
z maštale hříbátka a z chlíva telátka, z toho nejmenšího chlívka jehňátka,
v sednici zaštěbetaj housátka, v druhém koutě zašvitořej kuřátka,
slívy vám pokvetou, hrušky, jabka, aby měla co sbírat vaše čeládka.“³⁰
/z Čech/*

Od jara do podzimu

V tomto období už není tak bohatý kulturní život, je to období, kdy už je příroda v plném rozpuku a s tím souvisí i práce na poli. Musí se ale zajistit úroda, na které je závislé živobytí celé rodiny. Zde je návaznost na počasí, lidé se snažili vyvolat nebo zastrašit déšť a odradit kroupy, aby nezničily úrodu, ovlivnit průběh růstu a polních prací. Hlavní slavností tohoto času jsou *Letnice* neboli Svatodušní svátky. Slaví se padesát dní po Velikonocích a deset dní po Nanebevstoupení páně. Vrcholí poslední sobotu a neděli v květnu. Patří sem otvírání a čištění studánek, Královničky, Jízda králů.

Jízda králů a Královničky je chlapecká a dívčí iniciační slavnost. Královničky byly hlavně na Vysočině. Jízda králů je dnes opředena tajemstvím, má několik výkladů. Známa je Vlčnovská, kde dvanáctiletý chlapec jezdí se svou družinou na běloušovi po vesnici. V puse má růži a je oblečen do dívčích šatů. V publikaci Jiřího Jilíka „Tajemná jízda králů“ jsou popsány různé domněnky a legendy, proč tato jízda existuje, například, že král Matyáš prchá z vojny v přestrojení, aby se nepoznalo, jakou řečí mluví, má v puse růži. Jinou domněnkou je, že dřív neměl král své vlastní sídlo, ale putoval se svou družinou po kraji a vybíral daně, nebo že to je obřad spojený s agrární kulturou, zemědělstvím, kdy skupina chlapců objížděla pole a prosila o úrodu. Další domněnkou je, že to je stará iniciační slavnost, kdy do dvanácti let se nerozlišovalo u dětí pohlaví, nosili všichni dívčí oděv a až po tomto věku se to teprve rozlišovalo a chlapci oblékli kalhoty. Tato jízda králů je od roku 2011 zapsána jako světové nehmotné kulturní dědictví UNESCO. UNESCO je organizace OSN (Organizace spojených národů) pro výchovu, vědu a kulturu. Sídlí v Paříži, má sto devadesát pět členských zemí a je jednou ze čtrnácti mezistátních odborných agentur OSN.

³⁰ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Jaro, str. 145. Praha 2010

V pondělí svatodušní se v mnoha krajích honí král. Je to jedna ze slavností moravského lidu, kterou děti rády napodobují. Tento zvyk má zase v různých krajích odlišnou podobu. Chlapci mají svého krále, děvčata zase svojí královničku, někde chodí spolu, někde odděleně. Chodí od domu k domu spolu s ostatními dětmi a v každém říkají říkanku nebo zaspívají a zatančí.

*„Královničko královna, tvůj král ťa volá,
abys k němu išla, nebyla tak pyšná, sama jediná.*

Ona neišla, byla sobě pyšná, královna.

Poslala, poslala zelený věneček, zlatý prsténeček jemu dodala.“ /z Podluží/ ³¹

Někde zase chodí děvčata s chudou královnou, někde vozila děvčata královničku v dětském kočárku a tak je mnoho variant, jakými byla tato slavnost prováděna.

Dalším magickým obdobím byla *Svatojánská noc*, která souvisí se souhrnem obyčejů připojených ke svatému Jánů. Je to oslava letního slunovratu, kdy pro lidi bylo slunce největším symbolem a úkazem. Zapalovaly se ohně, jako symbol slunce a prováděly okolo nich chorovodové tance, pletly se věnce z devatera květů (černobýl, kapradí, třezalka, dobromysl, bazalka, mateřídouška, čekanka, jalovec a laskavec), nebo se tato kvítka dávala usušená pod polštář, co se zdálo, to se splnilo. Přes oheň se rovněž skákalo, nebo se přes něj vodil dobytek, aby byl zdravý. Také se té noci říkalo, že se otevírají poklady. K tomuto datu se váží různé pranostiky, říkanky a písničky o svatém Jánů, ohních a čarovných bylinkách. Uvedu zde právě tu, kterou dívky říkaly při trhání devatera květů.

„ Velký Bože, svatý Jene, prosím tebe ponížene,

oznam ty mi sám, za koho se vdám?

Trávo, trávo zelená, popaměti pletená,

pověz ty mně pouhou pravdu, za koho se vdávat budu? /z Berounska/ ³²

Poslední, co bych zmínila, jsou Dožínky, slavnosti bohyně Deméter. Byly poděkováním za úrodu, jako dar jí dříve byla obětována zvířata. V různých krajích byla tato oběť opět vykonávána různým způsobem. Dále je tato slavnost spojena s odvážením posledního snopu z polí, někde se zase plete dožínkový snop a obléká do lidských šatů, někde mladá žnečka podávala hospodáři věnec obilí, s přáním

³¹ Bartoš, František. Naše děti, str. 340. Praha 1949

³² Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písničkách, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Léto, str. 105. Praha 2010

hodně štěstí a zdraví. Součástí dožínek jsou rovněž hody, kdy se jedlo, pilo, tancovalo.

*„Sedláčkovi hodně je, jak mlátí, tak věje,
žitečko platí za čtyry zlatý,
pšenička je za dukát, čočovička taky tak.“ /z Budějovicka/ ³³*

Existuje mnoho výročních říkadel, ke každému období a ke každé slavnosti v roce, v různých krajích a v různých jejich částech jsou zvyky a slavnosti odlišné, rovněž tak říkanky a písně s nimi spojené. Toto je jen základní přehled a stručný průvodce rokem.

5.2 Hry hudebně pěvecké, hry s využitím hudebního doprovodu i bez něj

Je jich poměrně hodně, ale jsou to převážně písničky, které byly vytvořeny uměle. Těch opravdu lidových, které mají kořeny v našem lidovém prostředí, lidové kultuře, v našem folkloru a s ním souvisejícím způsobem života je méně. Vycházejí především z historie našeho národa a dědily se od generace po generaci. Popěvky jsou jednoduché, jejich hudebním zdrojem jsou tercie. K tomuto druhu folkloru můžeme přiřadit různé halekačky a pasácké popěvky, dětské koledy, popěvky spojené se zvykoslovím a taneční popěvky k dětským hrám. Některé využívají hudebního doprovodu, některé jsou pouze na zpívané slovo.

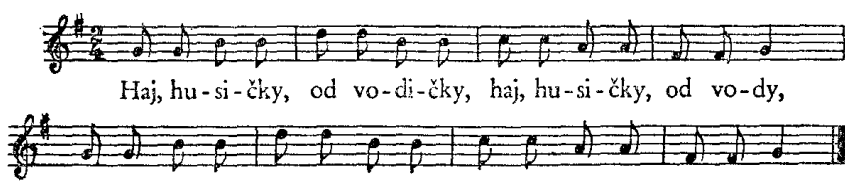
Při výuce by se měly děti nejprve s písničkou seznámit, dozvědět se něco o tom, kdy a kde se zpívala, za jakým účelem a proč vznikla, z jaké oblasti pochází, jak byla interpretována. Dozvědět se něco o jejich původu a zvycích, které s tím souvisí. Poté je nutné přistoupit k samotné výuce slov, melodie, poté se píseň spojí s pohybem. A tímto způsobem to předávat stále další a další generaci.

5.2.1 Halekačky a pasácké popěvky

Dříve se lidé velmi často živili zemědělstvím a pasením dobytka. Protože ještě neexistovaly žádné technické vymoženosti, byli nuceni komunikovat a domlouvat se na větší vzdálenosti pomocí vlastního hlasu. Vzhledem k tomu, že na pastvě často trávili celý den, osamoceni a bez jakéhokoliv kontaktu s jinými lidmi

³³ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Léto, str. 301. Praha 2010

a rodinou, vznikaly různé halekačky a pasácké popěvky. A protože k zajištění obživy celé rodiny bylo potřeba všech jejích členů, byly na tyto pastvy posílány odrostlejší děti. Otec rodiny převážně vykonával těžší práce, žena se zase musela starat o domácnost a její členy. Pastva jim však nebyla pouze prací, ale i zábavou, na kterou se po zimě víceméně těšily. Mladší děti dostaly nejprve do opatrování husy, teprve když byly větší, mohly dostat k pastvě dobytek. K pasení také dostávaly zvířata podle toho, jak byla rodina bohatá, co vlastnila za zvířata, krávy, kozy nebo ovce. Pasácký popěvek při pasení hus: „*Haj husičky od vodičky, haj husičky od vody, zanecháte bílé peří, naděláte moc škody. A husičky neposlechly, ve vodě se kópaly, zamáchly bílé peří, moc škody nadělaly.*“

Haj, hu-si-čky, od vo-di-čky, haj, hu-si-čky, od vo-dy,
 za-ne-chá-te bí-lé pe-ří, na-dě-lá-te moc ško-dy.
 A husičky neposlechly, Zamáchaly bílé peří,
 ve vodě se kópaly. moc škody nadělaly.

34

Halekačky byly hlavně dívčí popěvky, krátily si jimi dobu na pastvě a snažily se o kontakt s okolním prostředím. Byl to jejich způsob komunikace.

„*Okolo Jarošova, teče voděnka dvoja, jak se ti krávy pasú, Aničko Nováková...*“. Zde si doplňovaly jména podle toho, s kým se chtěli kontaktovat. A z protějšho kopce se od Aničky Novákové ozvala odpověď a tak to šlo dokola. Tyto halekačky byly zpívané z toho důvodu, že hlas zpívaný je více pronikavý a je dále slyšet, je to zvučnější a melodičtější než kdyby na sebe pouze pokřikovaly.

5.2.2 Dětské koledy

Dětské koledy se váží především k období Vánoc a Velikonoc. Tyto zvyky jsem popsala již v části výročních říkanek. Některé koledy byly pouze mluvené a jiné zase zpívané. Chodilo se od domu k domu a za koledování se obdržela určitá odměna v podobě nějakých sladkostí, nebo ovoce a jiných produktů. V době Vánoc se koledovalo buď na Štědrý den, ale častěji to bylo na den svatého Štěpána. Podle toho, v jaké oblasti a v jakém kraji jsou jaké zvyky. Toto vychází právě z lidového

³⁴ Bartoš, František. Naše děti, str. 245. Praha 1949

dědictví. Tyto svátky jsou ukončeny koledováním tří králů, Kašpara, Melichara a Baltazara. I oni chodí po vsi koledovat a u toho zpívají. Mají na běžném oblečení bílé košile, červené pásky a na hlavě korunku ze zlatého papíru. V ruce drží berli. Jeden z nich je potřený černou barvou:

My tři králové:

„My tři králové, jdeme k vám, štěstí, zdraví vinšujeme vám.

Štěstí zdraví dlouhá léta, my jsme k vám přišli z daleka.

Copak ty tam černý vzadu, vystrkuješ na nás bradu?

Slunce je toho příčina, že je má tvář opálena.

Kdybys na slunce nechodil, nebyl by ses tak opálil.

A já černý vystupuju a Nový Rok všem vinšuju.

A my taky vystupujem a Nový Rok všem vinšujem!

My tři králové jdem zas dál, štěstí, zdraví vinšujeme vám.“³⁵

Poté je velmi oblíbené koledování o Velikonocích. O velikonočním pondělí chodí chlapi po dědině s pomlázkou v ruce a mrskají s ní děvčata. Je to zvyk, při kterém se pomocí proutků z vrby dostane do dívky zdraví, síla a omlazení. Ty za to chlapcům dávají velikonoční kraslice, jako symbol plodnosti.

Mrskačka:

„Stávaj ráno, Mariáno, dávaj vejca, vyplácaj sa!

Kázal kadlec i kadlečka, byste dali tři vejčička,

jedno bílé, dvě červené, však vám slépka snese jiné.“ /z Moravy/³⁶

³⁵ Kulhánková, Eva. Písničky a říkadla s tancem, str. 142. Praha 2008

³⁶ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Jaro, str. 143. Praha 2010

V každém kraji se opět dodržují jiné zvyky a jinak se jednotlivé svátky slaví. U velikonočních kraslic záleželo, jak byly zdobené, existuje mnoho technik a barevných provedení. Každá hospodyňka a každý kraj má opět svůj styl a způsob, který se dědí po generacích.

5.2.3 Popěvky spojené se zvykoslovy

Dříve si lidé neuměli vysvětlit různé jevy, jako je bouře, kroupy, vichřice a jiné rozmarny přírody. Protože bylo jejich živobytí závislé právě na úrodě a počasí s ní spojené, tak přírodu různě oslavovali. Děkovali za úrodu a vítali nové jaro a doufali, že různými rituály pomohou lepšímu počasí, lepší úrodě a tím i lepšímu živobytí. Toto se odráželo i v dětském tanečním folkloru a dětských tanečních popěvcích.

Na jaře bylo důležité rozloučit se se zimou a přivítat dlouho očekávané jaro, jako novou naději na lepší život. Velice důležitým zvykem této doby bylo „vynášení smrti“. Tento rituál byl prováděn především na Smrtnou neděli. Dívky držely v ruce slaměnou figuru oblečenou do dívčích šatů a opentlenou různými pentlemi. Tuto figuru nesly přes ves k vodě, do které jí hodily a tím se rozloučily se zimou. V některých krajích jí nejprve zapálily a poté teprve do vody hodily nebo jinak zničily.

Smrt nesem za lesem

Smrt nesem za lesem, nový léto přinesem.

Kličnice z nebe, prosíme tebe.

Svatý Jiří, svatý Ján, po věnečku nese nám,

nám, nám, těm Vlachovským pannám. /od Nového Města/³⁷

Ke každému zvyku a ke každému rituálu patří různé popěvky a říkanky, které jsou rovněž rytmizované. Všechno vychází ale z lidské tvořivosti a představivosti, která měla v dřívějších dobách nezastupitelné místo. Projevuje se zde obraz

³⁷ Pernica, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně, str. 194. Havlíčkův Brod 1952

tehdejšího života především na malých vesnicích a dědinách, tehdejší způsob jejich života, jejich mentalita a obrazotvornost.

5.2.4 Taneční popěvky k dětským hrám

Taneční hry patří k neodmyslitelnému projevu všech dětí. Děti si rády hrají, je to jejich zábava, odreagování a zdroj tvořivosti, představivosti a seberealizace. Pomocí hry se nenásilnou formou učí novým věcem, poznatkům a praktickým dovednostem. V dřívějších dobách nebyly žádné deskové, stolní či jiné hry, děti si hrály venku v přírodě, za doprovodu písní, slovních obrátů a pohybu. Jako herní rekvizity využívaly zásadně přírodního materiálu. V různých krajích existovaly různé hry dané oblastí, životním stylem a bohatostí kraje. A tak známe popěvky ke hrám například Na konopky, Kamenný most, Na Heličku nebo Mák. Těmito popěvkami byly doprovázeny hry se zpěvy, kterými se tehdejší děti bavily, některé známe i v dnešní podobě. Popěvek ke hře Na kamenný most: /Moravská/

NA KAMENNÝ MOST

The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics: "Před na - ší je ka - men - ný most, on je tvr - dý ja - ko ta, kost,". The second staff contains the melody for the second line of lyrics: "ho - ja ho - ja džun - dža". The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes.

38

5.3 Dětské hry

Hra je přirozený projev dítěte, který zaujímá v jeho životě velmi důležité místo, vychází z jeho potřeb, a to z fyziologických i psychologických. Fyziologickými potřebami rozumíme pohyb a především tanec. Potřebami psychologickými zase možnost dítěte projevit se, vyjádřit své myšlenky a nálady. Dětské hry jsou projevem hravého pudu dítěte, to má stále tendenci si hrát, projevovat se, bavit se. Tuto dětskou fantazii bychom měli podporovat a často i spolu s dítětem sdílet. U dětských her velmi často nastává personifikace, neboli zosobnění,

³⁸ Hájková, Táňa. Lidové hry a tance pro mládež, str. 136. Praha 1952

převtělování se do předmětů, zvířat i osob. Zvířata v jejich podobě často mluví, dělají různé věci a chovají se jako lidé. Celý okolní svět dítěte je zde vyjádřen s nevšední vynalézavostí a vtipem. Tento druh dětského projevu dítě často formuje, vytváří jeho osobnost a to těmi nejjednoduššími a nejprostšími výrazovými prostředky. Často tak dosáhneme prostorového vnímání a vnímání okolí jako takového.

Hry si můžeme rozdělit do několika kategorií. Jsou to hry pohybové, s dialogem i bez něho, hry klidné, výtvarně tvořivé, hry výroční a obřadní a hry s náčiním. Vždy však dítě zapojuje svojí představivost, tvořivost a seberealizaci.

5.3.1 Hry pohybové

Při těchto hrách využíváme ve větší míře tělesného pohybu. Tento výkon, pohyb, je úměrný věku a pohlaví dítěte a je vytvářený formou hry. U menších dětí využíváme základních pohybů paží a dolních končetin, za doprovodu jednoduchých písní a popěvek nebo různých říkanek a slovních spojení. U větších dětí se pohyb ztěžuje, spojuje se do delších pohybových variací, za doprovodu různých písní, popěvek, říkanek, hádanek nebo i bez nich. Proto si je rozdělíme na dvě základní skupiny. Jsou to hry bez dialogu a hry s dialogem.

Pohybové hry bez dialogu

U tohoto druhu her nehledáme žádný děj, je to pouze hra, do které se zapojuje honění, schovávání, skákání, přetahování, tělesná obratnost a pohotovost. Tyto pohyby určují její celkový charakter. Pohybový projev, při kterém nevyužíváme dialogu je převážně projev gymnastický. Je více charakteristický pro chlapce než pro dívky. Jeho vznik můžeme zařadit na pastvy, k vodě, kdy byli chlapci ve volné přírodě a různými způsoby si krátili dlouhé chvíle. A protože je pro ně přirozené různě bojovat a jinak ukazovat svojí sílu, pružnost a houževnatost, vznikaly hry zaměřené na sílu a obratnost. Jednou z nich je „Lámání talířů“, kdy se dva chlapci postavili zády k sobě v držení za lokty a navzájem se přetahovali. Dokazovali si tím svojí sílu. Nebo je hra, tzv. „Kohoutí zápasy“, kdy vyvolení skákali na jedné noze a bouchali hrudníky o sebe.

Pohybové hry s dialogem

Tyto hry již mají nějakou myšlenku, dramatický spád. Pohyb je zde rytmizován buď s krátkou říkankou, hádankou, nebo s delší říkankou či popěvkem „Na zahrádku“, „Kolo, kolo, mlýnské“. Rovněž jsou tyto hry prováděny jako součást

nějakého děje. Ty kratší jsou využívány především doma, v rodině, kde jsou ty nejmenší děti, kterým jejich schopnosti ještě nedovolují pamatování a vnímání delšího souvislého textu a které ještě nemají dostatečně vyvinutou slovní zásobu. Rovněž je ale využívají i starší děti, jsou to hry, převážně honičky, u kterých je dominantní pohyb. Mezi ně patří například hra „Na kočku a na myš“, „Na chromou veverku“ nebo „Na kozu“.

Hra „Na kozu“ spočívá v tom, že máme dva jednotlivce a ostatní děti tvořící skupinu. První jednatel je kozou, druhý zahradníkem. Dítě představující kozu stojí na místě a ostatní kolem něj vytvoří velký kruh, ruce mají co nejvíce natažené, je to zahrada, ve které se koza pase. Dítě představující zahradníka stojí vně kruhu a vyhání kozu ze zahrady. Vše je doprovázeno říkankou:

Zahradník: *Čí je koza v zahradě?*

Děti: *Nováková!* (mohou si zde vymyslet libovolné jméno)

Zahradník: *Ona vám kvítí žere, plevy mariankovy vám dere, pryč koza ze zahrady!* ³⁹

Následně se koza rozeběhne, prorazí kruh a utíká pryč. Děti se rozeběhnou za ní a chytají ji.

Hry s delší říkankou nebo popěvkem jsou hry, jejichž děj je většinou odehráván ve zvířecí říši. I sem patří převážně honičky a hry, využívající rytmiky ale i hry, při kterých je patrné využití různých tanečních kroků. Mezi honičky patří například hra „Na vlka a ovce“, „Vodník a rybka“, Tchoř a slepice“, „Na chytačku“. Jejich myšlenkou je boj dobra se zlem, kdy jedinec bojuje proti větší skupině. Při hře na vlka a ovce stojí na jedné straně vlk a na protější straně stojí v řadě seřazené ovce. Vedou spolu dialog, poté je vlk vyzve, aby přeběhly na druhou stranu, a v tom okamžiku se rozeběhne proti nim a chytá je. Kterou ovci uloví, stává se spolu s ním vlkem, a tak se chytají, dokud nezbude jedna poslední ovce, která se pak stává vlkem a vlci opět ovce, jejich role se tím vymění. Dialog:

Vlk: *ovečky, ovečky, pojd'te domů!*

Ovečky: *nepůjdeme.*

Vlk: *pro koho?*

Ovečky: *pro vlka*

Vlk: *kde, je vlk?*

³⁹ Bartoš, František. Naše děti, str. 196. Praha 1949

Ovečky: *v lese*

Vlk: *co tam dělá?*

Ovečky: *houby sbírá.*

Vlk: *ovečky, ovečky, nebojte se!*

Tyto hry pomáhají dětem k rozvinutí obrazotvornosti, vynalézavosti, vtipu, napodobovacích schopností, řeči a myšlení. Také rozvíjejí smysl pro rytmus a zpěv. Čerpají z okolí dítěte a z jeho improvizčních schopností.

5.3.2 Hry klidné

Poté se hodně využívají hry klidné, hry bez většího pohybového aparátu. Ty se dají hrát prakticky všude, napodobují věci, které neumí mluvit ani se rychle pohybovat. Nejsou rychlé, ani hlučné, uvedeme si hru „Na květiny“. Ve skupince dětí každé představuje jednu květinu, název květiny si vymyslí a řekne ostatním. Zvedne se jedna květinka a řekne: „*Óch su zamilovaná*“, ostatní se zeptají: „*Do kterého?*“ Květina odpoví: „*Do*“ (vybere si název jiné květiny, například do petrklíče), petrklíč se zvedne a dialog se opakuje. Pomocí této hry si děti bystří paměť a procvičují svojí pohotovost.

5.3.3 Hry výtvarně tvořivé

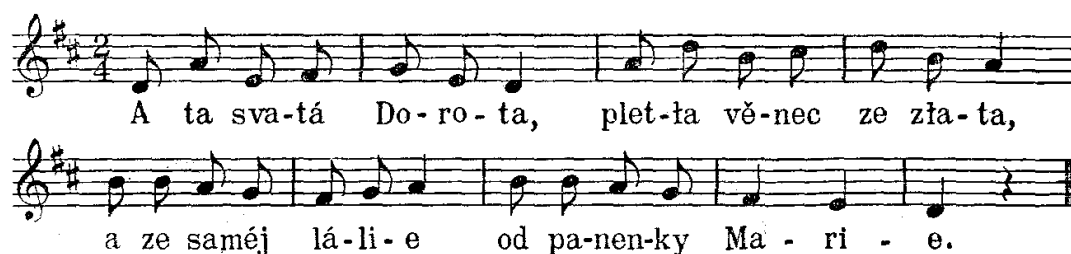
Jsou to hry, při kterých dítě využívá především své vlastní fantazie, rozvíjí svojí představivost, obrazotvornost a prostorové vnímání. Je zde velice časté použití papíru a psacích či výtvarných potřeb. Jako příklad uvedu hru „*Píšu, píšu patnáct, ještě jednou patnáct, jestli já to nenapišu, napiš si to sám*“. Tuto hru hrají dvě děti, jedno říká říkanku, má v ruce tužku a na stole papír. Po celou dobu trvání říkanky píše na papír čárky, na každou slabiku by měla vyjít jedna čárka, po skončení říkanky se čárky spočítají, mělo by jich být přesně patnáct. Pokud jich tolik není, vystřídá ho druhé dítě, pokud jich patnáct je, pokračuje první, dokud to nesplete. Dříve se místo tužky a papíru psalo křídou na stůl.

5.3.4 Hry výroční a obřadní

Již jsem uvedla výroční říkadla a popěvky spojené se zvykoslovím. K těmto říkadlům a popěvkům náleží hry. Jsou to tedy hry, které se váží k nějakému výročnímu obřadu, které přetrvávají z dřívějších dob jako přežitky. Ke každému

ročnímu období, ke každým zvyklostem, pověrám a svátkům je nějaká hra, která má dramatickým způsobem ztvárněný příběh. K jaru patří Velikonoce a různé zvyky a slavnosti s nimi spojené. V létě je to pak zajištění úrody, na podzim děkování za sklizeň a hody a v zimním období advent a následující Vánoce. Ke každé oblasti se váží jiné zvyky a s tím i spojené hry. Jiné jsou v Čechách, jiné na Moravě a na Slovensku. Jejich smysl už mnohdy vymizel, ale jejich forma často přetrvává dodnes. Jsou to například „Hra o svaté Dorotě“, „Na černého Jakuba“, „Řehořské vojsko“.

Hra o svaté Dorotě: na svatou Dorotu chodily děti od domu k domu a hrály hru, ve které vystupoval král, kat a Dorota. Zpívaly u toho píseň, kterou rovněž dramatisovaly.

2. A přišel k ní z rodu král a tak Dorce povídal:

„Chceš Dorotko, má býti, své panenství zrušiti.“

3. „Než bych já ho ztratila, radš dám hlavu do kola“

Král dal kolo dělati, Dorku na něm lámati.

4. Dorka prosila Boha, aby hrom byl do kola,

a to z čistého jasna, až sa celá zem trásla. /z Kuželova/ ⁴⁰

5.3.5 Hry s náčiním

Tomuto druhu her jsem již věnovala zvláštní kapitolu. Jsou to hry, při kterých se využívá různých rekvizit, jako jsou míče, kuličky, tyče, dřívka, fazole, kameny, káča a jiné. Používají se věci jak vyrobené lidmi, tak i přírodní materiály, které jsou z venkovního prostředí. Těmito předměty se vrhá, tluče, vyhazuje, chytají se, odrážejí, koulí atd. Hry s náčiním mají svá přísná pravidla a jsou předlohou ke sportovním hrám. Známe hru „Na sviňu“, „Na dudka“, „Na pastýře“ nebo například „Na Lidušku“.

⁴⁰ Jelínková, Zdenka. Dětské hry a říkadla z Hornácka, str. 146. Praha 1954

5.4 Dětský taneční projev

Souvisí s hraním a se zpěvem, většina patří mezi pohybové hry se zpěvem. Je velmi jednoduchý v rytmu a v pohybové struktuře, je spontánní, hravý a rytmický. Základními pohyby jsou otáčky, poskoky, kroky. Prvotním vyjádřením je bezděčný dětský projev, například říkanky „Tany, tany, tanyny“ nebo „Houpy, houpy, kočka snědla kroupy“. Dětský taneční projev máme s náznakem určitého děje, s mimickými a napodobivými gesty a chorovodové hry a tance.

5.4.1 S náznakem určitého děje

Je to taneční projev, jehož kroky jsou doprovázeny mimickými gesty a napodobivými pohyby. Kroky jsou jednoduché, účelné. Tento projev můžeme spatřit například při biřmování, přijímání do života. Do té doby chodili chlapi i dívky v sukních, poté teprve chlapi oblékli kalhoty. Patří sem rovněž hry „Na konopyky“, „Kolo, kolo, mlýnský“, „Na Heličku“.

Hra na Heličku je hra, která se hraje v různých obměnách v Čechách i na Moravě. Někde se jí říká Eliška, jinde zase Helička. Vychází ze staré iniciační hry. Děti utvoří kruh kolem dívky, kruh se otáčí jedním směrem a dívka jde uvnitř kruhu směrem opačným. Po dozpívání dívka, která šla uprostřed, uchopí libovolné dítě z kruhu za ruku, od té doby je z něj družička a spolu s ní se otáčí. Poté se družička stane Heličkou a Helička se zařadí mezi ostatní děti. Hra se stále opakuje. „*Helička, Helička pyšná, pyšná, přece k nám nahoru přišla, přišla, Heličko, Heličko! Poskoč si bosou nožičkou, zatoč se z kola s družičkou, z růže květ, z růže květ, kterou budeš nejraději chtět*“.

Na Heličku:

Ne - by - la He - lič - ka pyš - ná, pyš - ná,
pře - ce k nám na - ho - ru přiš - la, přiš - la .
He - lič - ko. Pos - koč si bo - sou
He - lič - ko! za - toč se z ko - la
no - žič - kou, z rů - že květ,
s dru - žič - kou, s rů - že květ.
kte - rou bu - deš nej - ra - dě - ji chtět .

41

⁴¹ Hájková, Táňa. Lidové hry a tance, str. 181. Praha 1952

5.4.2 S mimickými a napodobivými gesty

Jsou to jednoduché taneční hry, při kterých se zpívaný text napodobuje pomocí mimiky. Je to způsob vyjádření během tance a zpěvu. Patří sem například hry „Čížeček“, „Sedláček“. Náměty jsou čerpány z přírody, děti se pomocí nich naučí vlastní představivosti, improvizaci a vyjadřování se pohybem.

„Čížeček“ je původní česká dětská lidová hra, popisuje nám práci na poli při pěstování máku. Děti jsou v kruhu, uprostřed stojí jedno nebo více dětí představující čížečky. Kruh se pohybuje hladkou chůzí po nebo proti směru pohybu hodinových ručiček, za doprovodu prvních čtyř taktů písně. Čížečkové stojí na místě uprostřed. Po čtyřech taktech se kruh zastaví a v následujících dvou taktech děti stojící uprostřed vyjadřují, dle textu písně, pohybem zpívaný text. Vzniká zde dialog mezi čížky a ostatními dětmi. Po dvou taktech se čížečci zastaví a ostatní děti opakují jejich předešlé pohyby. Toto se celé začíná od začátku, kdy první čtyři takty jsou pohybově i slovně stále stejné, další čtyři takty jsou pohybově přizpůsobeny textu písně a slovně se mění pouze text vyjadřující práci při pěstování máku.

Na Mák:

Čí - žeč - ku, čí - žeč - ku, ptáče - ku ma - lič - ký,
čí - žeč - ku, čí - žeč - ku, jak se - jou mák.
Aj tak, tak, se - jou mák, aj tak, tak, se - jou mák
aj tak, tak, se - jou mák, tak se - jou mák

1. sloka jak sejou mák
2. sloka jak roste mák
3. sloka jak kvete mák
4. sloka jak zraje mák
5. sloka jak lámou mák

5.4.3 Chorovodové hry a tance

Tento druh her je pozůstatkem obřadních tanců dospělých, které ztratily svůj význam a přenesly se do dětského tanečního projevu. Chorovody jsou tance kolem nějakého předmětu, oběti, novorozence apod. Počátek chorovodových tanců datujeme do doby pohanské, počátku zemědělství. Člověk se v této době obracel k přírodě, aby si zajistil úrodu, a tím i živobytí. Tančí se v kruhu, zástupu, spirále nebo ve skupině tanečníků s nějakým symbolem v čele průvodu. Patří sem taneční hry „Zlatá brána“, „Mosty“, „Pletla jsem“ a jiné.

„Pletla jsem“ je dětská lidová hra z Moravy, znázorňující šití. Základní postavení je kruh s jedním dítětem uprostřed. Děti stojící okolo, jsou na místě a drží se za paže, pomocí kterých vytváří brány. Za doprovodu zpěvu písně se samostatné dítě pohybuje pod branami, podchází je střídavě jednou směrem ven a jednou směrem dovnitř. Na konci písničky se proplétající zastaví za nejbližším dítětem, uchopí ho zezadu v pase a s opakováním písně se proplétají oba dva spolu. A tak to pokračuje do té doby, dokud se nevytvoří zástup ze všech dětí. Ten, co zbude poslední, začíná opět od začátku, tzn., role dětí se navzájem vymění.

Pletla jsem:

Plet - la jsem, plet - la jsem, pro - plé - ta - la jsem,
 čer - vě - ným, ze - le - ným, mo - drým ma - ra - sem.

„Pletla jsem, pletla jsem, proplétala jsem,

Červeným, zeleným, modrým marasem.

Ještě mi zůstalo klubičko nití,

musím já, musím já kabát ušítí“. ⁴³

⁴² Mišurcová, Věra; Popelová, Jiřina; Kröschlová, Eva. Tance a taneční hry pro jiskry a pionýry, str. 24. Praha 1961

⁴³ Hájková, Táňa: Lidové hry a tance, str. 140. Praha 1952

Toto je stručný přehled toho, co patří do dětského folkloru. Vše se navzájem prolíná a vše souvisí se vším. Některé hry, písničky i říkanky se dochovaly v původní podobě, některé postupným vývojem a časovým odstupem získaly určitou stylizaci. Někde se s nimi můžeme setkat v běžném životě obyvatel, v některých oblastech, hlavně ve městech, je můžeme spatřit pouze v jevištní podobě. Vždy u nich ale můžeme sledovat bezprostřední dětský výraz, radost z pohybu a nenapodobitelnou dětskou představivost i tvořivost.

6. Příklady her

Pro představivost a inspiraci zde uvedu několik her, které jsou vhodné pro taneční výchovu. V první části se budu zabývat hrami pro děti předškolního věku a v části druhé hrami pro děti mladšího školního věku. Uvedu zde příklad zpracování skladby, vhodné pro taneční vystoupení a nakonec spojení hudby, písničky a pohybu v jeden velký celek, v pohádku, která je rovněž vhodná pro taneční vystoupení.

6.1 Příklady her u dětí předškolního věku

U dětí předškolního věku využíváme jednoduchých říkanek a písniček, rovněž i melodie jsou jednoduché, dětem srozumitelné. Nejčastějším tématem jsou zvířátka, příroda, rozmary počasí, jako je déšť nebo vítr. Velice vhodné je zaměřit hodinu na jedno téma. Nejprve si o daném tématu pohovoříme. Vhodným a častým tématem je zvíře, nejčastější, dětem nejznámější a nejbližší je kočka, pes či myška. Nejprve si povíme, co je to za zvířátko, kde žije, čím se živí a čeho se třeba bojí. Jako myška, že má strach před kočkou, kočka zase před pejskem, že myška se živí zrním, semínky a kořínky a pes s kočkou zase jedí maso. Další vhodné téma je počasí, slunce, déšť, vítr, kroupy. Další, co můžeme využít, jsou rostlinky, květiny, stromy, keře. Nakonec je možné zaměřit hodinu na jednoduchá řemesla, která jsou dětem blízká, která znají z pohádek a vědí, co si pod nimi mají představit. Uvedu příklad hodiny zaměřené právě na tato témata, s využitím říkadel, pohybových her, hádanek i tanečních her.

Již takto malé děti bezděčně učíme jevištní praxi. V tomto věku ještě nemají takový ostych a vystupování na veřejnosti je baví, rády se předvádí a ukazují rodičům, co se naučily. Pro tato veřejná vystoupení jsou vhodné kombinace různých jednoduchých písniček, rovněž ale mohou být zaměřena na jedno téma.

6.1.1 Hodina zaměřená na hrátky s kočkami, koťaty a myškami

Na začátku hodiny dáme dětem hádanku, aby poznaly, na co bude zaměřená: „*Heboučké je jako z vaty, kožíšek má mourovatý, co je to?*“. Děti necháme hádat, určitě každé pozná, že se jedná o kočku, kocourka nebo kotě. Tím hodinu začneme a krátce si o kočičkách popovídáme.

Poté začneme s procvičováním rytmické stránky pohybu, využijeme při tom chůzi, podupy a nezapomeneme na vzájemné vztahy dětí ve třídě. Vše doplníme

další říkankou: „*Bum, bum na vrata, máme čtyři kořata*“. K procvičení dynamiky toto opakujeme několikrát po sobě a vhodnou motivací docílíme dynamického cítění dětí. Nejprve jdeme obyčejnou chůzí potichu, našlapujeme měkce a jemně, abychom kořata nevzbudili, říkanku šeptáme. Na první část „*bum, bum na vrata, máme čtyři*“ - provedeme šest kroků, na slovo „*kořata*“ – jemně provedeme tři tlesky, ale pozor, stále se snažíme, abychom kořata nevzbudily. Poté dynamiku zvyšujeme, motivací je, že se kořata probudila a my se začneme s nimi chlubit. Kroky jsou již jistější, radostnější, řeč hlasitější, tlesky výraznější, mohou být provedeny ve dvojicích, dlaněmi o sebe, tím zároveň procvičíme vzájemné vztahy ve třídě - dvojice. Toto můžeme navzájem několikrát vystřídat, vždy jednou potichu a jednou nahlas. Poté můžeme vytvořit dvě skupinky a využít hru na tělo. Jedna skupinka na první část říkanky „*bum, bum na vrata*“ – provede čtyři podupy střídavě levou a pravou dolní končetinou. Druhá skupina dětí pak na slova „*máme čtyři kořata*“ – provede sedm tlesků dlaněmi o sebe, nebo tlesky ve dvojici, rovněž může provést plesky dlaněmi o stehna, střídavě pravou a levou horní končetinou. Nakonec k této části přidáme předcházející dvě a celé provedeme za sebou od nejslabšího – *piana*, k nejsilnějšímu – *forte*, tak, jak kořata rostou.

Poté využijeme pohybové hry, tzv. honičky. V úvodu hodiny, v povídání o kočkách jsme si zajisté řekli, že kočky rády honí a chytají myšky. Právě při této hře využíváme běhu, dynamiky pohybu a hereckého projevu dítěte. Vše doplníme další říkankou: „*Běží myška po polici, nese s sebou homolici, myško, myško maličká, uteč, číhá kočička – utíkej!*“. Vybereme jedno dítě, které bude kočka, ostatní děti jsou myšky. Výběr můžeme provést pomocí rozpočítadla ke hrám. Kočka spí v rohu místnosti, ostatní – myšky – běhají volně v prostoru, při tom naznačují pažemi myší tlapky. Začínají pomalu, na slova „*běží myška po polici, nese s sebou homolici*“, běží potichu, aby kočku nevzbudily, poté se navzájem varují, procvičují vzájemnou komunikaci na slova „*myško, myško maličká, uteč, číhá kočička*“. Na tato slova se současně probouzí kočka, protahuje se a pak nahlas zavolá „*utíkej!*“. Kočka vyběhne a honí myšky, kterou chytí, ta se stává kočičkou a hra se opakuje. Rovněž může pochytnat všechny myši a až ta poslední se stane kočkou.

V závěru hodiny přidáváme k chůzi dvojposkočný krok, práci horních končetin, pérování v kolenou, práci s náčiním, půdorysné dráhy i improvizaci. Poslední říkankou je „*Jede, jede myška, okolo rybníčka, veze, veze proutí, ocáskem si kroutí*“. Nejprve se naučíme říkanku, kterou doprovázíme pérováním kolenou

ve stojí na místě, paže v bok. Poté na zem položíme obruče, které nám znázorňují rybníčky. K říkance přidáme chůzi okolo rybníčků, procvičujeme půdorysné dráhy. Poté spojíme tyto úvodní dvě části a přidáme dvojposkočný krok. To znamená, na první část říkanky „*jede, jede myška, okolo rybníčka*“ stojíme na místě a pέρujeme v kolenou, paže v bok. Na druhou část říkanky „*veze, veze proutí, ocáskem si kroutí*“ myška vyrazí dvojposkočným krokem okolo rybníčků. Další obměnou může být to, že vytvoříme například pomocí švihadel jeden velký rybník. Děti se kolem něj postaví. Na první část říkanky jdou jedním směrem okolo rybníčka, navzájem se drží pažemi, na druhou část se pustí a pohybují se dvojposkočným krokem volně po prostoru a na konci opět zaujmou místo u rybníčka a uchopí se za paže. Obměn může být i více, celou dobu děti znázorňují svými pohyby, jak veze myška proti, pokaždé to může být jinak, záleží na jejich fantazii.

6.1.2 Hodina zaměřená na téma slunce i slunéčko sedmítečné

V úvodu hodiny dáme dětem hádanku: „*Hádej, hádej, co je to, hřeje to, svítí to, hádej, hádej, co je to, říkám přece svítí to! Uvidíš to nad domy, nad stromy, nad střechami, hádej, hádej co je to, říkám přece svítí to*“.

Děti určitě poznají, jaké je řešení hádanky a na jaké téma bude hodina zaměřená. Krátce si s dětmi o slunci popovídáme, poté je naučíme slova a melodii této písničky.

Živěji

Metaloton

Há-dej, há-dej, co je to,

sví-tí to, hře-je to, há-dej, há-dej, co je to, ři-kám pře-ce sví-tí

to. U - vi - díš to nad do-my, nad stro-my, nad stře-cha-mi,

há-dej, há-dej, co je to, ři - kám pře-ce, svi-tí to.

44

Poté se děti postaví a utvoří kruh, jako symbol slunce. Za zpěvu a hudebního doprovodu se pohybují hladkou chůzí jedním směrem a drží se navzájem za paže. Kruh se nesmí zmenšit, aby sluníčko nepřestalo hřát.

Ve druhé části hodiny si procvičíme různá gesta paží, práci celého těla i improvizaci a obrazotvornost dětí. Máme říkanku: „*Slunce se v horku po obloze klouže, má hroznu žízeň, pije z každé louže. Řekne mu vůbec někdo do setmění, že přece voda z louže pitná není?*“. Děti se rozestaví volně po prostoru. V první části říkanky „*slunce se v horku*“ si děti otřou paží čelo, je jim horko, na slova „*po obloze klouže*“ se otočí o 360°, paže jsou natažené, mírně od těla. Ve druhé části „*má velkou žízeň, pije z každé louže*“ si kleknou na jedno koleno, spojí ruce před tělem, dlaněmi vzhůru vytvoří mističku a přiloží ji k ústům, znázorňují, že pijí vodu. „*Řekne mu vůbec někdo do setmění*“ děti se postaví, paže upaží s mírně pokrčenými lokty, dlaněmi vzhůru, „*že voda z louže pitná není?*“, stále stojí, otáčejí hlavou vpravo a vlevo, zároveň natáčejí ruce střídavě vpravo a vlevo, tzv. šroubování žárovek. Dáme jim tento základ, při dalším opakování skladby mohou samostatně tvořit a gesta si vymýšlet podle jejich vlastního citu.

Poté si řekneme s dětmi, že máme ještě jiné sluníčko než to, co je na obloze. Můžeme to opět podat jako hádanku, jestli děti přijdou na sluníčko sedmítečné neboli berušku. Další část hodiny pak zaměříme na pohybovou hru. Opět se naučíme říkanku: „*Zeptalo se sluníčko: Kam mě vedeš, uličko? Kam tě vedu? Sem a tam, od náměstí k zahradám. Proč mě vlastně vyslycháš? Na obloze svítit máš! Promiň, já jsem uličko, sedmítečné sluníčko*“. Cílem této hry je výuka chůze, běhu, hry.

⁴⁴ Kurková, Libuše. *Od jara do zimy*, str. 7. Praha 1999

Zvolíme jedno dítě, které představuje slunéčko sedmítečné, výběr můžeme volit pomocí rozpočítadla ke hrám. Druhou a poslední větu říká slunéčko, ostatní části říkanky jsou interpretovány ostatními dětmi. Uvedu několik možností zpracování této hry. První možností je, že děti vytvoří dvojice, spojí se za obě zvednuté paže, kterými vytvoří brány. Poté se postaví tak, aby vytvořily tunel neboli uličku. Za doprovodu slov probíhá beruška uličkou sem a tam, Na poslední slova „Promiň, já jsem uličko, sedmítečné sluníčko, vyběhne slunéčko z uličky a určí dalšího, kdo bude místo něj beruška. Druhou variantou může být to, že se děti uchopí za ruce a vytvoří zástup neboli hada. Slunéčko sedmítečné se postaví jako poslední. Děti se pohybují v tomto uskupení chůzí v místnosti a na konci říkanky se slunéčko pustí, odletí pryč a opět určí žáka, který ho vystřídá. Další variantou může být to, že se děti rozmístí volně po prostoru, sednou si do dřepu a slunéčko se mezi nimi pohybuje drobným během a máváním křídel. Na konci opět určí dítě, které ho vystřídá.

Na konci hodiny si ještě procvičíme pohyb se zpěvem. Nejprve děti naučíme slova písničky, poté melodii: „*Hřej, sluníčko hřej, hory, doly krej, povyskoč si výše, na té naší střeše, kolo udělej!*“.

The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics: "Hřej, sluníčko hřej, hory, doly krej, povyskoč si". The second staff contains the melody for the second line: "výše, na té naší střeše kolo udělej!". The lyrics are written below the notes.

Poté přistoupíme k výuce tanečního ztvárnění. Pro pochopení rytmu necháme děti písničku zazpívat a vytleskat. Poté je za doprovodu hudby a zpěvu je necháme pohybovat se volně v prostoru hladkou chůzí a na „*kolo udělej*“ se seběhnou k sobě a vytvoří kruh. Poté si rozdělíme písničku na dvě části. V té první „*hřej, sluníčko hřej, hory, doly krej*“ se stále pohybují chůzí po prostoru a v okamžiku pomlky si přidáme malý podřep, to znamená, že se děti provedou tři kroky a podřep na místě, poté opět tři kroky a podřep. Ve druhé části „*povyskoč si výše, na té naší střeše*“ se změní chůze v krok dvojposkočný a na „*kolo udělej*“ se opět seběhnou a vytvoří kruh. Dalšími variantami může být v první části chůze ne v prostoru, ale po kruhu a dvojposkočný krok může být proveden v páru.

⁴⁵ Hrabalová, Olga. Hastrmane, tatrmane, str. 8. Praha 1971

6.1.3 Hodina zaměřená na téma voda

Dalším tématem, které můžeme velice dobře zpracovávat, hlavně v období jara a léta je voda. Voda je důležitá v našem životě, vodu pijeme, koupeme se v ní, zaléváme jí květiny. Je zdrojem života, setkáváme se s ní každým okamžikem, bez ní bychom neexistovali.

Nejprve položíme dětem hádanku, aby uhodly téma hodiny. „*Běží to v potoku, od roka do roku a vždýcky dopředu a nikdy dozadu. Pověz mi proroku, co to je?*“. /voda/ ⁴⁶. Popovídáme si s dětmi o vodě, k čemu nám slouží, kteří živočichové ve vodě žijí, která pohádková postava má k vodě nejbližší. Děti poté utvoří zástup a během skrčmo vzad se v zástupu pohybují po místnosti, jako potok se různě klikatí a tuto hádanku opakují do rytmu pohybu. První v zástupu udává trasu. Rovněž může pomocí švihadel určit trasu pohybu dětí pedagog, který švihadla položí na zem ve tvaru potoka a děti se musí pohybovat v této dané trase. Navodíme tím náladu ve třídě, soustředěnost a zahřátí organismu.

Poté přistoupíme k procvičení pohybu v prostoru a kruhové formace. Využijeme při tom říkanky z jižních Čech: „*Teče voda, vodička, z hráze do rybníčka, teče voda, vodička, z hráze dolů. Kterak já na tebe, potěšení moje, kterak na tebe zapomenu*“ ⁴⁷. Děti se rozmístí volně v prostoru a poloběhem se na první část říkanky „*teče voda vodička, z hráze*“ pohybují v celém prostoru tanečního sálu, na slovo *do rybníčka*, utvoří kruh, rybníček a uchopí se volně za obě paže. Na druhou část „*teče voda vodička, z hráze*“ se pohybují po kruhu opět poloběhem, na slovo *dolů* se otočí směrem ke středu kruhu a udělají dřep. Další částí je – *kterak já na tebe, potěšení moje, kterak já na tebe* - na tyto slova děti provedou třikrát kolíbkou vzad, ze dřepu do dřepu a v závěru, na slovo *zapomenu*, vyskočí do stoje snožmo. A může opět následovat to samé. Děti tím procvičují rytmus, běh, hbitost a pružnost pohybu.

Poté děti naučíme hru „Na vodníka“. Všechny určitě dobře znají tuto pohádkovou postavu, vědí, jak se chová a jestli představuje dobro nebo zlo. Nejprve je naučíme říkanku ke hře. „*Peru, peru plínky, na ty bílé vínky, peru, peru košile, na ty boží neděle, peru, peru šátky, na zelené svátky*“. Nejprve se musí ve třídě vymezit, kde je břeh a kde je voda. Toto je možné provést buď pomocí švihadel, nebo pomocí obručí. Jeden ve třídě představuje vodníka, ostatní jsou děvčata, která

⁴⁶ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, léto str. 231. Praha 2010

⁴⁷ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, léto str. 234, Praha 2010

vstoupí do vody a pomocí gest paží znázorní praní prádla. Uprostřed vody sedí hastrman a znázorňuje, jako by byl zaměstnaný spravováním nějaké věci, jako by něco zašival. Poté se dívky zahledí do vody, spatří před sebou rybičky a vykřiknou: „Rybičky, zlatý, zlatý rybičky!“ a pažemi po nich lapají. Na to vyskočí hastrman a zavolá: „Za to mi dáte své dušičky“. Začne děvčata honit, ty před ním utíkají a snaží se dostat na břeh, kde je hastrman již chytit nemůže. Pokud některou dívku chytne, stává se místo něj hastrmanem, pokud ne, pokračuje hra ve stejném složení jako ta předešlá. Tato hra patří mezi honičky, zdokonaluje se herecká schopnost, představitost, rychlost a hbitost pohybu.

Nakonec děti naučíme krátkou písničku z Prácheňska „Ančička konopě močila“.

Čile

48

Děti naučíme slova, melodii a pomocí pohybu paží vytleskají rytmus. V této písničce procvičíme chůzi ve výponu, výskoky ze dřepu do dřepu, dvojposkočný krok. Dále pak postavení v kruhu a v párech. Nejprve si písničku rozdělíme na pět částí, po dvou taktách. Pak se děti rozdělí do dvou skupin, jedna jsou žabky a druhá představuje dívky (Ančičky). Ančičky vytvoří kruh a na první dva takty jdou po kruhu chůzí ve výponu, vzájemně se drží za paže a zpívají. Žabky jsou rozmístěné v prostoru, sedí ve dřepu. V druhé části se zastaví Ančičky čelem ke středu kruhu, zvednou paže a vytvoří pomocí nich brány. Žabky přiskáčí pod branami do středu kruhu (čtyřmi skoky). Ve třetí části se opět Ančičky pohybují chůzí ve výpadu po kruhu, ale opačným směrem. V další části písničky se zastaví čelem do středu kruhu a opět zvednou paže. Žabky sedící uprostřed vyskáčou čtyřmi skoky ven z kruhu

⁴⁸ Plicka, Karel; Volf, František; Svolinský, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, léto str. 241. Praha 2010

do libovolného místa v sále. V poslední části písničky se Ančičky pustí, dají paže v bok a dvojposkočným krokem přiskáče k libovolně zvolené žabce. Jinou variantou může být, že děti vytvoří na začátku páry, Ančička a žabka. Ančička jde chůzí volně v prostoru, poté se zastaví a přiskáče k ní žabka, Ančička jí chůzí ve výponu obejde, zastaví se a žabka odskáče pryč. Ančička ji následuje dvojposkočným krokem. Chůze ve výponu může být rovněž nahrazena rovným valčíkovým krokem nebo hladkou sousedskou, podle schopností žáků. Nebo Ančičkou může být pouze jedna dívka a ostatní mohou být žabkami. Variant je mnoho, záleží na vyučujícím.

6.2 Příklady her u dětí mladšího školního věku

U dětí, které navštěvují základní školu, volíme hry, říkanky a písničky o něco složitější. U nich již můžeme využít reprodukované hudby, ale její volbu musíme důkladně zvážit, brát ohled na rychlost písničky a slyšitelnost hudebního doprovodu. Nahrávka by měla být čistá, srozumitelná a úměrná věku a schopnostem dětí. Pokud se rozhodneme pro nějakou delší etudu, jsou vhodné především skladby od Ladislava Němce, které jsou tematicky zaměřené například na práci s náčiním, „Hrátky se zvířátky“, „Pohádkové postavy“. Taneční kroky k těmto skladbám volíme již těžší a složitější, rovněž můžeme využívat krátkých variací, ale opět vše úměrně taneční vyspělosti a vybavenosti žáků. Protože u těchto dětí musíme rozvíjet smysl pro taneční interpretaci a vystupování na jevišti, uvedu skladby již hotové pro taneční představení.

6.2.1 Na louce a u potoka

Jako první příklad uvádím choreografii, která čerpá téma z přírody a je složena z několika písniček. Je vhodná pro 1. ročník Základní umělecké školy. Zvolila jsem spojení dvou skupin žáků, ty se mohou navzájem doprovázet zpěvem. Předvedeme tím nesrozumitelnosti zpěvu při pohybu. Některé části provádí obě skupiny najednou, v některých se střídají.

Prvním tématem jsou „ovečky“. V této části jsou dvě skupiny oveček a dva žáci, představující psi. Hudebním doprovodem je česká lidová píseň „Pásla ovečky“, která je doprovázena zpěvem dětí. V prvních osmi taktech jdou ovečky ve svých skupinách v prostoru po oblých drahách. Využívají při tom chůzi s měkkým

pérováním v mírném rovném předklonu, s pažemi spojenými za zády. Dva žáci představující psi, během skrčmo vzad nahánějí ovečky. V následujících dvou taktech udělají psi podřep snožmo paralelně, dopnou kolena a provedou pět podupů střídavě pravou a levou dolní končetinou. V dalších dvou taktech stojí psi na místě, ovečky se postaví do výponu, ve kterém jdou třemi kroky vpřed. V následujících osmi taktech se skupinky rozeběhnou, na konci se zastaví, aniž by při běhu ztratily daný útvar. Poté následuje repetice, ve které se pohyb opakuje, jen na konci utvoří děti uprostřed jeviště pouze jednu velkou skupinu.

Pásla ovečky:

Moderato

mf Pá-sla ovečky v zeleném háječku, pá-sla ovečky v černém le-

se. *f* Já na ni dupy, dupy, dup, *p* o-na zas cupy, cupy, cup, *mf* hou-fem

ovečky, se-ber-te se všecky, hou-fem ovečky, se-ber-te se

49

Tématem druhé části choreografie jsou „husy“. Na předehru provedou žáci dřep s pažemi v bok. Na první čtyři takty se chůzí ve dřepu pohybují ve skupince vpřed, na následující dva takty se skupinka zruší a děti pokračují stále chůzí ve dřepu, ale nyní volně v prostoru. Na další dva takty se postaví do stoje snožmo. V posledních čtyřech taktech máme podřep, vypnutí kolen, výpad a sejítí na paty. Na každý takt jeden pohyb. Při repetici se toto opakuje. Poté následuje druhá sloka. Na první dva takty jsou čtyři dvojposkočné kroky se čtvrtobraty vpravo, na další dva takty opět čtyři dvojposkočné kroky, ale se čtvrtobraty vlevo. Na posledních osm taktů jdou žáci poskočným krokem do kruhu, kde provedou leh na zádech snožmo paralelně, hlavami k sobě – vytvoří květinu. Vše za doprovodu písničky „Haj husičky do pšenice“.

⁴⁹ Kolektiv autorů, Já písnička. Cheb 1993

Haj husičky ze pšenice:

Musical score for 'Haj husičky ze pšenice' in 2/4 time, key of D major. The melody is simple and rhythmic. The lyrics are: Haj, hu - si - čky, do pše - ni - čky, haj, hu - si - čky, do ži - ta, lep - ší je ta ma - lá hol - ka, než - li je ta ve - li - ká, ve - li - ká.

2.sloka „*Ta malá se sama točí a ta velká nemůže,*
ona čeká na chasníka, až jí chasník pomůže.“⁵⁰

Následuje pohybová variace s říkadlem „Květina a motýlci“. Nejprve musí děti znát říkanku: „*Vyrostla kytička, zvadla jak pentlička, vyrostla travička, snědla jí kravička. Přiletěl motýlek, sedl si na kvítek, vyletěl do oblak, viděl tam velký mrak*“. Na slova *vyrostla kytička*, provedou děti rolování z lehu na zádech do sedu snožmo, paže jdou přes vzpažení do zaoblení a mírně se otevřou jako květ rostliny. Na slova *zvadla jak pentlička*, děti provedou opět leh na zádech snožmo paralelně. Poté následuje - *vyrostla travička* – žáci provedou svíčku s oporou, *snědla jí kravička* – krčenou svíčku. Na - *přiletěl motýlek*, jdou z krčené svíčky do sedu skrčmo vytočeně a hmitají dolními končetinami. V závěru je *sedl si na kvítek*, následuje hluboký předklon, na *vyletěl do oblak*, je vyrovnání páteře do osy a změna vytočené pozice dolních končetin na paralelní. *Viděl tam velký mrak* – děti provedou „kolíbkou“ do stoje snožmo paralelně, paže jdou velkým obloukem do připažení.

Následují „žabky“. Na předejru žáci vytvoří dvojice v postavení čelem k sobě a bokem k divákovi a provedou dřep. Na písničku „Žába“ střídavě vyskakují, začínají ti, kteří jsou z pohledu diváka vlevo, každé dítě osm krát.

Žába:

Musical score for 'Žába' in 4/4 time, key of D major. The tempo is 'Mírně rychle' (Moderately fast) with a metronome marking of 84. The lyrics are: Žá - ba cho - dit ne - u - mí, žá - ba je - nom ská - če. Vra - bec žá - bu na - u - či lé - tat ja - ko ptá - če.

⁵⁰ Hrabalová, Olga. Hastrmane, tatrmane. Praha, 1971, str. 35

2. sloka: „ Žába mluvit neumí, žába jenom kuňká.

Kdo si s žábou rozumí, ten je taky kuňka“.

Na závěr jsou „čápi“. Děti se rozdělí na stejný počet čápů a čápic, postaví se na kraj jeviště do dvou řad proti sobě, bokem k divákovi. Na čtyři takty první sloky písničky se čápi pohybují „čápi chůzí“ (přes paralelní skrčení propínají dolní končetinu vpřed a přenášejí na ní váhu těla) směrem k čápicím. Paže jsou spojené v předpažení, dlaněmi k sobě, znázorňují zobáky. Na další tři takty je čápace obíhají během ve výponu a klapu zobáky – pažemi v předpažení tleskají. Ve druhé sloce jdou na čtyři takty čápi vpřed, čelem k divákům a na poslední tři takty je čápace dobíhají, klapou při tom zobáky. Na závěr se všichni zastaví v jedné řadě a ukloní.

Čápi:

The image shows a musical score for a piece titled 'Čápi' (The Crows). The score is written for piano and voice. The tempo is marked 'Důstojně' (Dignified) with a quarter note equal to 96 beats per minute. The key signature has one flat (B-flat). The score is divided into two systems. The first system has two staves: a vocal line and a piano accompaniment line. The vocal line starts with the lyrics 'Sta-rý čáp, ca-py, cap, ca-pe bo-sý' and includes dynamic markings 'p' and 'f stacc.'. The piano accompaniment has fingerings and dynamics like 'p' and 'f'. The second system also has two staves. The vocal line continues with 'do rá-ko-si. Trochu rychleji Za ním ca-pe čá-pi-ce, rá-cha-jí se v ryb-ní-ce.' and includes dynamic markings 'mf' and 'f'. The piano accompaniment has fingerings and dynamics like 'p' and 'f'. The score ends with a double bar line.

51

2. sloka: „ Starý čáp, klapy, klap, chodí k brodu, čeřit vodu.

Čápace ho provází, loví žáby pod hrází“.

6.2.2 Královna koloběžka

U starších dětí můžeme využít hudebních nahrávek, ale i ty je možné pro účel veřejného vystupování nahradit klavírním doprovodem. Děti si tak známou skladbu mohou zpívat a tím si jí lépe pamatovat a orientovat se v ní. Královna koloběžka je ze stejnojmenné pohádky, kterou znají z televizních obrazovek. Je vhodná pro děti ve věku asi sedmi let, ale můžeme jí využít i pro jinou věkovou kategorii. Autory písničky jsou Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř. Skladba je psaná v 6/8 rytmu, volného tempa.

⁵¹ Kudláček, Jan; Rákosníková, Jiřina. Hrajeme si u maminky. Vyšehrad.

Na začátku je na dva takty předehra, na kterou se děti připraví, soustředí se na následující výkon. Poté následuje šestnáct taktů recitace, na kterou se pohybují pomocí rekvizity (koloběžky) volně v prostoru. Na poslední čtyři takty recitace, koloběžku odloží a vytvoří kruh. Poté následuje šestnáct taktů zpěv. Na dva takty jdou děti čtyřmi poskočnými kroky doprostřed kruhu, na dva takty poloběhem vzad, na svá původní místa a na čtyři takty odstředivým během po kruhu, totéž se opakuje ještě jednou, ale na závěr děti utvoří zástup, levým bokem k divákům. Následuje opět recitace na čtyři takty. Děti napodobují jízdu na koloběžce. Nakloní se vpravo, poté vlevo a následně přednoží levou dolní končetinu, opřenou patou o zem a znázorňují, že brzdí. Nakonec recitace se rozběhnou a vytvoří dvě řady, na dokončení zpěvem provedou výskok snožmo a přes dřep jdou do kleku sedu na patách. Během další recitace se zadní řada zvedne a uchopí děti v té přední za kotníky, ty jedou jako „trakař“ volně v prostoru. Na konci je opět zpěv, na který dítě, které jelo, provede kotoul a postaví se proti svému partnerovi do dvojice. Následují čtyři zpívané sloky. Na první čtyři takty první sloky se děti drží v párovém uzavřeném držení a jdou kolem sebe poskočným krokem. Na následující čtyři takty se pohybují během skrčmo vzad volně v prostoru a najdou si jinou dvojici. Ve druhé sloce se toto ještě jednou opakuje. Ve třetí sloce se děti postaví proti sobě, dají ruce na uši a s podřepem se ukloní vpravo, poté vlevo, následuje cval v páru kolem sebe a na poslední čtyři takty se poskočným krokem pohybují volně v prostoru a vytvoří se opět jiné dvojice. Čtvrtá sloka je stejná jako třetí, na poslední „la-lá“ se děti točí na místě. Následuje coda, kde je stále poskočný krok a na „a-á“ je opět víření na místě. Pro dokončení cody se opět děti rozběhnou pro koloběžky. Na konci celé skladby je pouze hudební doprovod, bez zpěvu, na který se až do konce pohybují stále na koloběžkách v prostoru celého jeviště.

Děti zde využívají práci s rekvizitou, prohlubují hudební, taneční cítění a smysl pro vystupování. Procvičují zde poskočný krok, běh a různá gesta.

Královna koloběžka:

recitace: Napaála mě během ánešlea kolo - kolo - koloběžka. Ta by stála
 Dospělí to nedocení, pro ně koloběžka není. Nemáte však ponětí,

za pokus, polojížda, polokelus. To nás tě - ší, tě - ší, tě - ší, že nás př - ší, př - ší,
 co to bude pro děti. strý - ček s př - ší te - tou_ když se před ří - dítky

1. H^{mi} E A A⁷ 2. H^{mi} E⁷
 pč - ší hor - ko těž - ko do - ho - ní. Pč - ší tak se na ně za - zvo -
 ple - tou, - ní.
recitace: Setkáme-li se s překážkou, ubrzáme to podvážkou. Kdo neumí řídit, dá si octan hlinitý. Setkáme-li se s poruchou, dojdeme k cíli po rukou, setkáme-li se s bahnem, okamžitě zahnem.
 1. H^{mi} E⁷ A A⁷ 2. H^{mi} E⁷ A A⁷ D 2
 dá si oc-tan hli - ni - tý. o - ka-mži-tě za - hnem. Kdo má hla - vu těž - kou, ví - tr ko - lem
 těž - kou, at to zku - sí s ko - lo - běž - kou, štěs - tí se mu vrá - tí zpět. Kdo má
 u - ší, ko - mu srd - ce lás - kou bu - ší,
 2. H^{mi} E⁷ A A⁷ D.S. al Coda Coda F^{#mi}
 to - ho ba - ví, ba - ví svět. La - la svět. a - a
 H^{mi} E⁷ A F^{#mi} H^{mi} E⁷ A
 to - ho ba - ví, ba - ví svět. a - a to - ho ba - ví, ba - ví svět.

52

6.2.3 Perníková chaloupka

U dětí školních pak můžeme veřejné vystoupení proměnit v roztančenou pohádku. Nejprve je nutné vybrat nějaké téma, aby bylo srozumitelné i pro děti, i pro ostatní diváky a aby bylo úměrné jejich věkové kategorii a schopnostem. Potom je nutné vybrat hudbu, do hudby zasadit nějaký děj a sestavit choreografii. Pokud pracujeme na umělecké škole, která má více oborů, můžeme zapojit všechny její složky. Kulisy zadáme k výrobě výtvarnému oboru, hudbu hudebnímu a doprovázet vše mohou svým zpěvem děti z pěveckého sboru. Poté je nutné připravit kostýmy a zajistit jejich výrobu. Nakonec vše secvičit a prezentovat.

Ve své praxi se mi toto podařilo, vybrala jsem pohádku o Perníkové chaloupce, ke které složil hudbu Erno Košťál, text napsal František Voborský, který tuto pohádku také doplnil ilustracemi. Pohádka Perníková chaloupka se skládá z osmi jednotlivých písniček různých tónin, rytmů a výrazových prvků. Tyto písničky jsou postupně dány za sebe. Oslovila jsem 1. ročník, kde bylo osm dívek a dva chlapci. Jeden chlapec představoval Jeníčka a jedna dívka byla Mařenka. Poté jsem požádala studentku nejstaršího ročníku, aby nám zatančila a zahrála Ježibabu,

⁵² Uhlíř, Jaroslav; Svěrák, Zdeněk. Zpěvník. Praha 2008, str. 46

což je osoba velmi charakteristická a v této pohádce hraje důležitou úlohu. Ostatní děti doplňovaly pohybem text písní.

Nejprve je vhodné si s dětmi o pohádce popovídat, protože tato je všem dětem známá a všichni vědí, co se v ní odehrává, není nutné ji pročitat. Velice důležité je naučit slova písní i děti v tanečním oboru, aby se v textech lépe orientovaly a nebyly zpěvem později zmatené. Poté přistoupíme k nacvičování choreografie.

V popředí jeviště stojí perníková chaloupka a ve středu zadní části jeviště se blýská pec. Děj začíná příchodem dětí za doprovodu klavírní přehledy. Nejprve nastupuje taneční obor, děti se rozestoupí a kleknou na zem. Mezi nimi prochází pěvecký sbor a postaví se do levé části jeviště ke klavíru. Když jsou všichni na svých místech, děti z tanečního oboru se zdvihají se vzpaženými rukama a představují les.

Úvodní písnička se nazývá „Pohádka začíná“. Pěvecký sbor zahajuje zpěvem: „*Ve vísce doznělo klekání, ptáček si peřínku nese, nese*“ a dívka představující ptáčka mezi ostatními probíhá hladkým během, letí lesem, poté si sedne do sedu na patách, provede hluboký předklon a znázorňuje, jako by usnula. „*Zbloudily dětičky pod strání, zbloudily v hlubokém lese*“ - valčíkovým krokem přicházejí lesem Jeníček držící se za ruku s Mařenkou. Procházejí různě mezi dětmi, zastaví se v přední části jeviště a rukama si utírají slzy, jako náznak strachu, že zabloudili. „*Ptají se veverek, zajíců, ptají se staříčkových stromů*“ – dvě předem určené děti si kleknou, pažemi znázorňují uši, představují zajíčky a Mařenka s Jeníčkem je obíhají, poté ještě obíhají libovolný strom v lese. „*Řekněte dobří přátelé, kudy je cestička domů*“ – všechny děti se uchopí za ruce, jdou v zástupu po libovolné dráze v prostoru rovným valčíkovým krokem, hledají cestičku a nakonec se rozdělí do dvou řad, čelem proti sobě a bokem k divákům.

Pohádka začíná:

The image shows a musical score for the beginning of the story. It consists of two systems of music. The first system is for piano accompaniment, with the word "Piano" written to the left. The tempo is marked "Volně" (Ad libitum). The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The piano part features a simple, rhythmic accompaniment with some triplets and slurs. The second system shows the vocal line, with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is simple and consists of several measures, some with slurs and triplets. The lyrics are written below the notes.

ve vis - ce gu - zne - io

kle - ká - ní, ptá - ček si pe - řin - ku ne - se..., ne - se...,

zblou - di - ly dě - tič - ky pod strá - ní, zblou - di - ly vhu - bo - kém le - se.

Zivějí
Pta - jí se ve - ve - rek, za - jí - ků, pta - jí se sta - řič - kých stro - mů.

Tempo I

Ře - kně - te, do - bří přá - te - lé, ku - dy je ces - tič - ka

do - mů. Ře - kně - te, do - bří přá - te - lé, ku - dy je

ces - tič - ka do - mů. *dohra*

Druhou písničkou je „Tajemný zvoneček“. V prvních taktách „Na pasece zvonek zvoní cinkí - linkí, cinkí - link“ jdou poskočným krokem, až se dostanou k sobě a zazvoní na pomyslný zvoneček. „ V hloubi lesa cosi voní, jako mandle a rozinky“ - poskočným krokem se vracejí na svá místa a na místě se čí o 360°. „Mařenko!“ - Mařenka vyběhne dopředu a klekne si na zem, „Jeníku!“ - vedle ní přibíhá Jeníček, přičemž ostatní děti pomocí gest paží ukazují, že je volají. Poté pokračuje „je tam domek z perníku“ - dobíhají ostatní děti a nad Mařenkou s Jeníčkem utvoří kruh a pažemi znázorní stříšku. „Okýnka má z marcipánu cinkí - linkí, cinkí - link a zmrzliny celou bránu cinkí - linkí, cinkí - link“ - vychází Mařenka s Jeníčkem, obcházejí domeček a jakoby ochutnávají z něj marcipán a sladkosti. „A na střeše, kdo to ví, kdo to ví, holoubci jsou medoví, cinkí - linkí, cink“ - vyskakují a natahují ruce, aby dosáhly až na vrchol stříšky. „Na pasece zvonek zvoní cinkí - linkí, cinkí - link v hloubi lesa cosi voní cinkí - linkí, cink. Cink, cink, cink.“ - děti se rozmístí volně v prostoru, provedou klek sed na paty a Jeníček s Mařenkou mezi nimi tančí poskočným krokem.

Tajemný zvoneček:

Hybněji
Sva ad lib.

Na pa se ce zvo nek zvo ni: cin ki lin ky, cin ki lin.
 V hloubi le sa co si vo ni, ja ko man die a hro zín ky. Ma řen ko! Je ní ku! Je tam do mek z per ní ku.
 O kén ka má z mar ci pá nu: cin ki lin ky, cin ki lin, a zmr zíl ny (e. lou brá nu, cin ki lin ky, cin ki lin,

a na stře še, kdo to ví, kdo to ví, kdo to ví, ho-loub-č jsou me-do-ví: cin-ki-lin-ky, cink.

Na pa-se-č zvoněk zvoní: cin-ki-lin-ky, cin-ki-lin. V hlou-bi le-sa co-si vo-ní, cin-ki-lin-ky, cink. Cink, cink, cink.

Další písnička se jmenuje „Překvapení perníkáři“. V úvodu se zpívá „*utíkají děti lesem, utíkají do kalupu, světýlko je k sobě vábí, podívat se na chalupu*“ - všechny děti se zvedají a volně pobíhají v prostoru celého jeviště. „*Za komínem kocour sedí, divoce očima hledí*“ - zastaví se, pravou ruku si položí nad oči a hledí na komín, jestli tam uvidí kocoura. „*Najednou udělal hup! Nezůstal po něm ani chlup.*“ - v okamžiku slova hup odskočí od chaloupky, upadnou na zem a rozhlížejí se, jestli kocoura někde nezahlednou. „*Byl to kocour Ježibaby, šel jí říci zprávy nové, že k ní asi na perníček chystají se zlodějové.*“ - děti provedou klek se vzporem, ve kterém jdou kočičím krokem do rohu jeviště, následují kocoura, aby zjistily, kam tak rychle odběhl. „*Kdo by to byl ale řek!?. Bába zlá vyšla ze dvířek*“ - od kulisy chaloupky vychází Ježibaba s metlou, děti se jí leknou, ohlédnou se za ní a utečou na stranu jeviště, kde se třesou strachem z Ježibaby.

Překvapení perníkáři:

Živě

U - tí - ka - jí dě - tí le - sem, u - tí - ka - jí
Byl to ko - cour je - ži - ba - by, šel jí ří - ci

do ka - lu - pu, svě - těl - ko je k so - bě vá - bí po - dí - vat se na cha - lu - pu. Za ko - mí - nem
zprá - vy no - vé, že k ní a - si na per - ní - ček chý - sta - jí se zlo - dě - jo - vé. Ku plo - tu si

volněji

kó-cour se - dí, dí - vo - ce o - či - ma hle - dí, *zrychlovat* na - jed - nou u - dě - lat hop! *volně* Ne - zůs - taj po něm
 dě - ti sed - ly, s ve - kou chu - li per - ník jed - ly, kdo by to byl a - le řek!?! Bá - ba zlá vy - šla

a - ni chlup. ze dvi - řek. 1. 2.

Následuje „Čarodějný tanec“. Na předehru utvoří děti dvojice, stojící ve dvou řadách „*tancovala Ježibaba, tancovala polku, kluka zamkla do komůrky, do kuchyně holku*“ – na začátek zpěvu tancují polku v rejdivání volně v prostoru, mezi nimi rovným polkovým krokem prochází Ježibaba. „*Co šeptala kocourovi, to my dobře víme, řekla Jendů vykrmíme a potom ho sníme*“ - děti pokračují poskočným krokem v prostoru celého jeviště, „*tancovala Ježibaba, tancovala kvapík, chytat děti na perníček, na to byla chlapík*“ – opět utvoří páry v držení za obě paže a zakopávaným během se pohybují kolem sebe, na konci se opět rozmístí volně v prostoru a provedou klek sed na paty.

Čarodějný tanec:

Tempo polky Tan - co - va - la je - ži - ba - ba, tan - co - va - la pol - ku,

klu - ka zam - kla do ko - můr - ky, do ku - chy - ně hol - ku. *poněkud volněji* Co še - ptá - la ko - cou - ro - vi, to my do - bře

Tempo I ví - me. Ře - kla: Jen - du vy - kr - mí - me a po - tom ho sní - me. Tan - co - va - la je - ži - ba - ba,

tan - co - va - la kva - pik, chy - tat dě - ti na per - ní - ček, na to by - la chla - pík!

Další písničkou je „Zasmála se Ježibaba“. *“Zasmála se Ježibaba, chichi - chi, chichi - chi, chacha - cha! Poskočila Ježibaba chichi - chi, chichi - chi, chacha - cha, chacha - cha”*. Děti sedící na zemi se bázlivě se otáčejí po Ježibabě, která za nimi tančí. Protože Ježibaba je dívka schopná improvizace, tento tanec je čistě na ní a její představivosti. *„Podej mi svou ručičku, podej milý Jeníčku. Ukaž, zda jsi tlustý dost, nebo ještě samá kost“* – Ježibaba obchází děti a zvedá jim ruce a zkoumá jejich prstíky, jestli jsou dostatečně tlusté, dojde i k Jeníčkovi a od něj odchází k peci, aby rozdmýchala oheň.

Zasmála se Ježibaba:

Rychle Zas - má - ta se je - ži - ba - ba

chichi-chi, chichi-chi, cha-cha-cha! Pos - ko - či - la je - ži - ba - ba chichi-chi, chichi-chi, chachacha, chachacha.

Volně Po - dej mi svoi ru - či - ček - ku, po - dej, mi - lý Je - nič - ku, U - kaž, zda jsi tlu - stý dost, ne - bu - ješ - tě sa - má kost.

Následuje „Jednou z rána rozpálila bába pec“. „*Jednou z rána rozpálila bába pec, bába pec, všechny kouty vymazala z okraje až na konec*“ – děti couvají vzad tzv. rakem od Ježibaby dál, ta stále stojí u pece, čistí jí a rozfoukává oheň, aby nezhasl. „*Pak Jeníčka vzala a k peci ho dala*“ – dojde si pro Jeníčka a násilím ho odvádí k peci. „*Sedni chlapče na lopatu, jemu rozkázala*“ – ukáže prstem na lopatu, rozkáže mu, aby si na ní sednul. „*Strachem zbledly dětem něžné tvářičky, tvářičky, v koutě skrčeny ronily slzičky, slzičky*“ – Jeníček si sedá na lopatu, zkouší různé způsoby, ale stále mu to nejde tak, aby se vešel do otvoru pece, všichni se strachem otáčejí, pozorují Ježibabu s Jeníčkem, jak jsou u pece a roní slzičky. „*Tu se Jeník zvedl, k Ježibabě vzhlédl: Ukažte mi, jak bych nejlíp na lopatu sedl*“ - chlapec se zvedne, krčí rameny a znázorňuje bábě, že neví, jak se na lopatu sedá. Přitom stále na lopatu ukazuje.

Jednou z rána rozpálila bába pec:

Výrazně

Je - dnou zrá - na
Stra - chem zble - dly

roz - pá - li - la bá - ba pec, bá - ba pec, všech - ny kou - ty vy - ma - za - la
dě - tem něž - ně tvá - řič - ky, tvá - řič - ky, v kou - tě skr - če - ny ro - ni - ly

z kra - je až na ko - nec, pak Je - nič - ka vza - la, kte - pe - ci ho
sl - zič - ky, sl - zič - ky. Tu se Je - ník zve - dl, kje - ži - bá - bě

da - la. Se - dní chlap - če na lo - pa - tu, je - mu roz - ká - za - la.
vzhlé - dl. U - kaž - te mi, jak bych nej - líp na lo - pa - tu se - dl.

Poté je písnička „Dobro zvítězilo nad zlem“. „Zvedla špičku, zvedla patu, sedla bába na lopatu“ - všichni i spolu s Ježibabou sedí v prostoru, mají nohu přes nohu, provádějí flex a point zvednuté dolní končetiny do rytmu hudebního doprovodu. „A ty děti ve chvíli, do pece jí strčily“ – děti se zvedají, přicházejí k bábě, odvádějí jí k peci a strčí dovnitř otvoru. „Ať se tam upeče, ať se tam upeče, nikdy už neuteče, ať se tam upeče, ať se tam upeče, když nás chtěla sníst“ - všichni vesele poskakují po jevišti a radují se z toho, že se jim Ježibabu podařilo obelstít.

Dobro zvítězilo nad zlem:

Lehce

Zve-dla špič - ku, zve-dla pa - tu,

se-dla bá - ba na lo-pa - tu, a ty dě - ti ve chví-li, do pe-ce jí vstr-či - ly!

Rozhodně

Rychle

Ať se tam u - pe - če, ať se tam u - pe - če, ník - dy již ne - u - te - če,

Volně

ať se tam u - pe - če, ať se tam u - pe - če, když nás chtě - la sníst!

Detailed description: The image shows four systems of musical notation for a piano accompaniment. Each system consists of a treble and bass clef staff. The first system is marked 'Lehce' (Moderately) and features a melody in the treble staff with lyrics 'Zve-dla špič - ku, zve-dla pa - tu,'. The second system is marked 'Rozhodně' (Decisively) and features a melody in the treble staff with lyrics 'se-dla bá - ba na lo-pa - tu, a ty dě - ti ve chví-li, do pe-ce jí vstr-či - ly!'. The third system is marked 'Rychle' (Quickly) and features a melody in the treble staff with lyrics 'Ať se tam u - pe - če, ať se tam u - pe - če, ník - dy již ne - u - te - če,'. The fourth system is marked 'Volně' (Ad libitum) and features a melody in the treble staff with lyrics 'ať se tam u - pe - če, ať se tam u - pe - če, když nás chtě - la sníst!'. The piano accompaniment in the bass staff consists of rhythmic patterns, often using triplets and chords.

Poslední je písnička „Už je konec pohádky“. „Už je konec pohádky, děti už jsou za vrátky, za vrátky. Děti už jsou mezi námi, nesou perník s hrozkami z perníkové zahrádky, zahrádky. Děti už jsou mezi námi, nesou perník s rozinkami z perníkové zahrádky, už je konec pohádky“ - děti se pohybují poskočným krokem volně v prostoru, využívají při tom celou plochu jeviště. Na konci je dohra, na tu utvoří vpředu jeviště řadu a pérují v kolenou do rytmu hudby. Do děje se opět

zapojuje Ježibaba, která přijde mezi děti a rozdává všem z tanečního oboru i pěveckého sboru perníčky, připravené rovněž ve spolupráci s výtvarným oborem. Na konci dohry všichni společně zazpívají „už je konec pohádky“ a všem přítomným se hluboce ukloní.

Už je konec pohádky:

Pochodové tempo

The musical score is written for piano and voice. It consists of five systems of music. The first system is an instrumental introduction in 2/4 time, marked 'Pochodové tempo' and 'ff'. The second system begins the vocal melody with the lyrics 'ko-nec po-hád - ky, dě - ti už jsou za vrát-ky, za vrát-ky, dě - ti už jsou'. The third system continues the melody with 'me-zi ná-mi, ne-sou perník shro-zin-ka-mi z per-ni-ko-vé za-hrād-ky, za - hrād - ky;'. The fourth system continues with 'dě - ti už jsou me-zi ná-mi, ne-sou per-ník shro-zin-ka-mi z per-ni-ko-vé za-hrād-ky,'. The fifth system concludes with 'už je ko-nec po-hád-ky.' and features a final instrumental flourish. The score includes various dynamics such as *ff*, *mf*, and *f*, and includes fingerings and articulation marks throughout.

Už je

ko-nec po-hád - ky, dě - ti už jsou za vrát-ky, za vrát-ky, dě - ti už jsou

me-zi ná-mi, ne-sou perník shro-zin-ka-mi z per-ni-ko-vé za-hrād-ky, za - hrād - ky;

dě - ti už jsou me-zi ná-mi, ne-sou per-ník shro-zin-ka-mi z per-ni-ko-vé za-hrād-ky,

už je ko-nec po-hád-ky.

⁵³ Erno Košťál: Perníková chaloupka, op.161, nakladatel Karel J. Barvitiis, v Praze 1935

Závěr

Při tvorbě této diplomové práce jsem se seznámila s mnohaletou tradicí a kulturním dědictvím našeho národa. Seznámila jsem se s literaturou, ze které je možno čerpat při tvořivém a hravém přístupu ve vyučování předškolních dětí a žáků mladšího školního věku. Objevila jsem nové a nové zdroje, nová témata, notový materiál, kterého je možné využít při výuce v Základních uměleckých školách.

V první části jsem získala nové poznatky o vzniku tanečních her a jejich tehdejších využitím v osnovách některých škol a vzdělávacích institucí. Poté jsem se zamyslela nad tím, jaký mají tyto hry vliv na zdravý vývoj dítěte, na jeho potřeby, psychiku. Uvedla příklady, jak správně motivovat. V této práci jsem se také zamyslela, jaký by měl být pedagog, aby na dítě správně působil a rozvíjel jeho cit pro estetiku a umění. Protože k tomuto druhu umění patří i hudba a hudební cítění, neopomenula jsem uvést důležitost korepetice a vliv korepetitora na hudební vzdělanost dítěte.

Dále jsem zde rozebrala dětský folklor a tvořivost dítěte při hře. Obohatilo mě to o nové poznatky z tohoto druhu folkloru a seznámila jsem se se zvyky a obyčejí v různých částech naší země.

V průběhu této práce jsem všechny uvedené příklady využila při výuce dětí ve škole, ve které působím. Děti to velice dobře přijaly, hry se jim líbily a s radostí je provedly.

Materiály jsem čerpala převážně z knih a z vlastních zkušeností. Doufám, že diplomová práce bude přínosem nejenom pro mě, ale i pro ostatní pedagogy a učitele, kteří působí na Základních uměleckých školách a kteří tuto mladou generaci vychovávají k lásce a citu k umění.

Použité informační zdroje

- BARTOŠ, František. Naše děti. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1949
- BERDYCHOVÁ, Jana. Rytmická gymnastika a tanec pro děti. Praha: Olympia, 1973.
- BINDEROVÁ, Eva. Dětem pro radost. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1989. ISBN 80-7068-010-5
- BLÁHOVÁ, Eliška. Pohyb, rytmus, výraz. Brno: Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport v Praze, 1940.
- ČAČKA, Otto. Psychologie dítěte. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 80-85799-03-0
- ČÁP, Jan. Pedagogická psychologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.
- DVOŘÁKOVÁ, Hana. Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4
- HÁJKOVÁ, Táňa. Lidové hry a tance pro mládež. Praha: Mladá fronta, 1952.
- JELÍNKOVÁ, Zdenka. Dětské hry a říkadla z Hornácka. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954
- KRÖSCHLOVÁ, Jarmila. Výrazový tanec. Praha: IPOS-ARTAMA Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2002. ISBN 80-7068-106-3
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Cvičíme pro radost. Praha: Portál, 2007. ISBN 970-80-7367-333-8
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Hudebně pohybová výchova. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Písničky a říkadla s tancem. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-515-8
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Řemesla ve hře, písní a tanci. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-535-6
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Taneční hry s písničkami. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-108-5
- KULHÁNKOVÁ, Eva. Zvířátka ve hře, písní a tanci. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-754-1
- KURKOVÁ, Libuše. Hudebně pohybové hry v mateřské škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989.

KURKOVÁ, Libuše; LUKÁŠ, Zdeněk. Od jara do zimy. Praha: IPOS Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, útvar ARTAMA, 1999.

LEPOLDOVÁ, Jana. Metodika taneční gymnastiky. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2009. ISBN 978-80-86928-53-1

MARÁKOVÁ, Iva. Pranostiky a hry na celý rok. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-164-6

MIŠURCOVÁ, Věra. Hry se zpěvem. Praha: Státní pedagogické nakladatelství,n.p., 1973.

MIŠURCOVÁ, Věra; POPELOVÁ, Jiřina; KRÖSCHLOVÁ, Jarmila. Tance a taneční hry pro jiskry a pionýry. Praha: Mladá fronta, 1961.

MLÍKOVSKÁ, Jiřina. O choreografii. Praha: IPOS-ARTAMA, 1996. ISBN 80-7068-086-5

NAKONEČNÝ, Milan. Základy psychologie. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0689-3

PERNICA, Bohuslav. Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1952.

PLICKA, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách, Jaro. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2209-5

PLICKA, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách, Léto. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 970-80-204-2209-5

PLICKA, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách, Podzim. Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2283-5

PLICKA, Karel. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách, Zima. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2284-2

PLICKA, Karel; JANEČEK, Ota. Ptáci, naši přátelé. Praha: Panorama, nakladatelství a vydavatelství, 1990. ISBN 80-7038-117-5

POKORNÝ, Jiří. Diplomová práce-příležitost k seberealizaci. Brno: CERM, 1994. ISBN 80-85867-59-1

SYNEK, Miloslav. Diplomová práce. Praha: VŠE, 1994. ISBN 80-7079-796-7

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Adventní čas. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-050-5

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Jaro. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-074-7

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Léto a podzim. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-066-1

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Vánoce, Původ, zvyky, koledy, hry a náměty. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-090-7

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Velikonoce, Původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-044-0

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Zima. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-059-9

VONDROVÁ, Jarmila. Vliv psychiky na taneční výkon žáků a studentů. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2007. ISBN 978-80-86928-30-2

ZÍBRT, Čeněk. Jak se kdy v Čechách tancovalo. Praha: Státní pedagogické nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

ZÍBRT, Čeněk. Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha: Vyšehrad, 1950.

ZÁDĚROVÁ-KRYTÝŘOVÁ, Markéta. Taneční gymnastika. Praha: IPOS-ARTAMA Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2002. ISBN 80-7068-167-5

Přednášky z Dětských tanečních her, Lepoldová Jana, Mgr., JAMU

Přednášky z Pedagogiky, Unzeitigová Jarmila, PhDr., JAMU

Přednášky z Psychologie, Skácelová Lenka, PhDr., JAMU

Přednášky z Taneční gymnastiky, Lepoldová Jana, Mgr., JAMU

Přednášky z Lidového tance, Košíková Ladislava, Mgr., JAMU

<http://pranostiky.wz.cz/php/>

cs.wikipedia.org/wiki/

Seznam zkratk a značek

tzn. – to znamená

tzv. - tak zvaně

atd. – a tak dále

např. – například

T - takt